

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ АБ'ЮЗНИХ
ВІДНОСИН У ШЛЮБІ**

Виконала: студентка II курсу, групи 8.0532-з
спеціальності 053– Психологія
освітня програма: Психологія
Синенко Марина Олександрівна
Керівник: Неманежина А.О. викладач
кафедри психології
Науковий консультант: Ткалич М. Г., д.психол.н.,
професор кафедри психології
Рецензент: Губа Н.О., к.психол.н., доцент,
завідувач кафедри психології

Запоріжжя – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

_____ Синенко Марині Олександрівні _____

Тема роботи Психологічні чинники становлення аб'юзних відносин у шлюбі

Неманежина А.О. викладач кафедри психології

Науковий консультант: Ткалич М. Г., д.психол.н., професор кафедри психології
затверджені наказом ЗНУ від «26» 09 2023 року № 1504-с

2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: визначити психологічний аналіз шлюбних відносин; проаналізувати особливості аб'юзних відносин у шлюбі; експериментально дослідити психологічних особливостей аб'юзних відносин у шлюбі; розробити рекомендації подолання аб'юзних відносин.
5. Перелік графічного матеріалу: 18 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання Прийняв
Вступ	Неманежина А.О., викладач		
Розділ 1	Неманежина А.О., викладач		
Розділ 2	Неманежина А.О., викладач		
Висновки	Неманежина А.О., викладач		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень-березень 2023 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2023 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень-травень 2023 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	червень-липень 2023	Виконано
5	Написання висновків	вересень 2023 р.	Виконано
6	Передзахист	жовтень 2023 р.	Виконано
7	Нормоконтроль	листопад 2023 р.	Виконано

Студент _____ М.О. Синенко

Керівник роботи _____ А.О. Неманежина

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О. М. Грединарова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 75 сторінок, 18 рисунків, 34 джерела.

Об'єктом дослідження: аб'юзні відносини.

Предмет дослідження: психологічні чинники становлення аб'юзних відносин у шлюбі.

Мета дослідження: провести комплексний теоретичний аналіз шлюбних відносин та особливостей аб'юзних відносин у шлюбі, розробити психологічних рекомендацій для жертв домашнього насилля в аб'юзних відносинах у шлюбі

Гіпотези: 1. У шлюбних відносинах психологічний вид аб'юзу є найбільш вираженим, та сприймається більшістю жінок, як психологічне насилля.

2. Фінансовий, сексуальний, фізичний та інші види аб'юзу проявляються у шлюбних відносинах рідко, та не відносяться жінками до прояву насильства.

Методи дослідження: теоретичні методи (теоретико-порівняльний аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми) та емпіричні (психологічне тестування, психолого-педагогічний експеримент: констатувальний).

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі шлюбних відносин та особливості аб'юзних відносин у шлюбі, розробці психологічних рекомендацій для жертв домашнього насилля в аб'юзних відносинах у шлюбі.

Практичне значення нашого дослідження полягає в тому, що результати дослідження та розроблені рекомендації можуть бути використані психологами, сімейними психотерапевтами при роботі з сім'ями та жінками в який стали жертвами домашнього насилля та аб'юзивних відносин.

АБ'ЮЗ, ВІДНОСИНИ, ШЛЮБ, СІМ'Я, ЖІНКИ, ДОМАШНЄ НАСИЛЛЯ.

SUMMARY

Sinenko M.O. Psychological Factors in the Formation of Abusive Relationships in Marriage.

Master's thesis: 75 pages, 18 figures, 34 sources.

The object of the study: abusive relationships.

The subject of the study: psychological factors in the formation of abusive relationships in marriage.

The purpose of the study: to conduct a comprehensive theoretical analysis of marital relations and the peculiarities of abusive relations in marriage, to develop psychological recommendations for victims of domestic violence in abusive relations in marriage

Hypotheses: 1. In marital relations, the psychological type of abuse is the most pronounced, and is perceived by most women as psychological violence.

2. Financial, sexual, physical and other types of abuse are rarely manifested in marital relations, and women do not consider them to be acts of violence.

Research methods: theoretical methods (theoretical-comparative analysis of psychological-pedagogical literature on the researched problem) and empirical (psychological testing, psychological-pedagogical experiment: ascertaining).

The scientific novelty of the study consists in the comprehensive analysis of marital relations and the peculiarities of abusive relations in marriage, the development of psychological recommendations for victims of domestic violence in abusive relations in marriage.

The practical significance of our research is that the research results and developed recommendations can be used by psychologists, family psychotherapists when working with families and women who have become victims of domestic violence and abusive relationships.

ABUSE, RELATIONSHIPS, MARRIAGE, FAMILY, WOMEN, DOMESTIC VIOLENCE.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АБ'ЮЗНИХ ВІДНОСИН У ШЛЮБІ.....	9
1.1. Психологічний аналіз шлюбних відносин.....	9
1.2. Особливості аб'юзних відносин у шлюбі.....	21
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АБ'ЮЗНИХ ВІДНОСИН У ШЛЮБІ.....	32
2.1. Організація методики та методи експериментального дослідження.....	32
2.2. Результати та інтерпретація емпіричного дослідження.....	35
2.3. Рекомендації подолання аб'юзних відносин.....	67
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сім'я є найважливішим структурним компонентом суспільства, закладаючи основи соціальних норм і впливаючи на процес первинної соціалізації особистості, беручи участь в економічних і культурних процесах, тому благополуччя і стабільність сім'ї є необхідною умовою для соціально-економічної та політичної стабільності суспільства, а також гарантує стратегічну безпеку кожної держави. Проте на даний момент сім'я перебуває в кризовій ситуації, яка в основному виражається в ряді різноманітних факторів і деструктивних процесів. Одним із найяскравіших проявів цієї кризи є зростання жорстокості та насильства між членами родини. Існують деформації у стосунках між членами сім'ї, які проявляються у різноманітних формах: від образ та побоїв до серйозних ушкоджень здоров'я, що призводять до смерті чи самогубства, і які все частіше впроваджуються в сучасне суспільство.

Людина за своєю природою егоїстична і жорстока, її агресивні нахили закріплені в підсвідомості як інстинкт, що відповідає за готовність боротися за існування або захоплювати і захищати власність. Однак, люди також сприймають миролюбність як належне, маючи механізми, спрямовані на співпрацю, стримування агресії та мирне вирішення конфліктів.

Еволюційний процес навчив людей стримувати власні біологічні інстинкти, але сьогодні їх взаємодія з сімейними, соціальними, культурними та іншими зовнішніми факторами призводить до ситуацій, у яких виникає насильство.

Аб'юз - це спроба однієї людини домінувати над іншою. Він може проявлятися у формі фізичного, психологічного, сексуального та економічного насильства. Психологічний аб'юз, на відміну від фізичного, набагато важче виявити, тому досі немає єдиного визначення «психічного

насильства», а сексуальне насильство, хоча й поширене у всьому світі, залишається прихованим, що ускладнює оцінку масштабів цього явище.

Проблема домашнього насильства досліджувалась у працях вітчизняних вчених І.А. Ботнарченко, Т.І. Возна, А.М. Волощук, А.А. Галай, В.О. Галай, Л.М. Сукмановська та ін. Іноземні вчені, такі як Адам Гілад, Барбара Зімба, Ліз Келлі, Сара Кей Смулленс, також зробили свій внесок у дослідження цієї теми Віхляєв А.А. та багато інших.

Проблеми «аб'юзу», як психологічного феномену досліджували у своїх працях А. Гольцберг, І. Клецина, Р. Коннелл, Г. Макміллан, Д. Оліффе, Г. Спріг, Т. Ховард, А. Юркова.

Проблемна ситуація полягає в гендерному характері насильства. Аб'юзером можуть бути як чоловіки, так і жінки. Залежно від нормативних гендерних ролей, жінки та чоловіки по-різному зазнають насильства та страждають від нього.

Тому, актуальність і недостатній рівень розробки означеної проблеми зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи магістра: «Психологічні чинники становлення аб'юзних відносин у шлюбі».

Об'єктом дослідження: аб'юзні відносини.

Предмет дослідження: психологічні чинники становлення аб'юзних відносин у шлюбі.

Мета дослідження: провести комплексний теоретичний аналіз шлюбних відносин та особливостей аб'юзних відносин у шлюбі, розробити психологічних рекомендацій для жертв домашнього насилля в аб'юзних відносинах у шлюбі

Гіпотези: 1. У шлюбних відносинах психологічний вид аб'юзу є найбільш вираженим, та сприймається більшістю жінок, як психологічне насилля.

2. Фінансовий, сексуальний, фізичний та інші види аб'юзу проявляються у шлюбних відносинах рідко, та не відносяться жінками до прояву насильства.

У відповідності з метою та гіпотезою визначені завдання дослідження:

1. Визначити психологічний аналіз шлюбних відносин.
2. Проаналізувати особливості аб'юзних відносин у шлюбі.
3. Експериментально дослідити психологічних особливостей аб'юзних відносин у шлюбі.
4. Розробити рекомендації подолання аб'юзних відносин.

Методи дослідження: теоретичні методи (теоретико-порівняльний аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми) та емпіричні (психологічне тестування, психолого-педагогічний експеримент: констатувальний).

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі шлюбних відносин та особливості аб'юзних відносин у шлюбі, розробці психологічних рекомендацій для жертв домашнього насилля в аб'юзних відносинах у шлюбі.

Практичне значення нашого дослідження полягає в тому, що результати дослідження та розроблені рекомендації можуть бути використані психологами, сімейними психотерапевтами при роботі з сім'ями та жінками в якій стали жертвами домашнього насилля та аб'юзивних відносин.

Надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечувались методологічним обґрунтуванням вихідних положень; використанням методів, адекватних меті та завданням дослідження; репрезентативністю вибірки; кількісним та якісним аналізом отриманих результатів; статистичною оцінкою експериментальних даних.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АБ'ЮЗНИХ ВІДНОСИН У ШЛЮБІ

1.1. Психологічний аналіз шлюбних відносин

Згідно Сімейного кодексу України, документ 2947-III, чинний, поточна редакція. Редакція від 05.10.2023, підстава - 3265-IX, шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану (ч. 1 ст. 21 Сімейного кодексу України (далі – СК України)).

Шлюб заснований на вільній згоді жінки та чоловіка. Не допускається примушування жінки та чоловіка до шлюбу (ст. 24 СК України).

Жінка і чоловік можуть вступати в один шлюб одночасно. Жінка та чоловік мають право на повторний шлюб лише після припинення попереднього шлюбу (ст. 25 СК).

Присутність молодят під час державної реєстрації шлюбу є обов'язковою. Державна реєстрація шлюбу через представника не допускається (ст. 34 СК).

Право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку. Шлюбний вік для чоловіків і жінок становить вісімнадцять років (ст. 22 СК). За бажанням особи, яка досягла 16 років, їй за рішенням суду може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам (ст. 23 Сімейного кодексу України).

Орган ДРАЦС, який прийняв заяву про реєстрацію шлюбу, зобов'язаний ознайомити наречених з умовами та порядком державної реєстрації шлюбу, їхніми правами та обов'язками як майбутніх подружжя та батьків, а також обов'язком повідомляти один одного про стан свого здоров'я, ознайомити та попередити наречених про відповідальність за приховування відомостей про наявність перешкод для державної реєстрації шлюбу [19].

Приймаючи рішення про вступ у шлюб, людина спирається на життєвий досвід, набутий у дошлюбний період. Дошлюбний період — це життя людини від народження до шлюбу [24, 48].

Раїса Петрівна Федоренко зазначає, що у дошлюбний період молода людина набуває досвіду сімейної взаємодії в генетичній родині, формування подружніх установок, набуває досвіду спілкування з протилежною статтю. Важливим завданням дошлюбного періоду є досягнення базової психологічної незалежності від батьківської сім'ї, оскільки молода людина може уникати шлюбу з причин, закладених у її генетичною сім'єю (наприклад, досвід негативної взаємодії між батьками або, навпаки, прагнути раннього шлюбу і намагається звільнитися від залежних відносин). Генетична родина також істотно впливає на формування загальної мотивації до шлюбу юнака чи дівчини, яка складається задовго до прийняття рішення одружитися з конкретною людиною [25, 133].

Сучасні психологи виділяють три типи шлюбної мотивації:

- Факт одруження – «Пора», «Як усі»;
- Тип шлюбу – «Принц», «Модель»;
- Конкретна особа – «Каханий», «Подобається» [21, 44].

Якщо говорити про мотивацію факту шлюбу, то головним є намір одружитися. Найчастіше це відбувається під впливом оточуючих (батьків, знайомих) при реалізації гасла: «Пора!» або бажання не відрізнятись від більшості. У той же час інша людина - це лише засіб здійснення заповітного бажання, і тому неважливо, хто з партнерів поруч [21, 48]

За визначенням в психологічній літературі «шлюб» - це постійний союз чоловіка та жінки, укладений на основі особистих почуттів і статевих стосунків, а також з метою створення сім'ї. Він регулює відносини між чоловіком і жінкою щодо народження, виховання та утримання дітей. Шлюб є необхідною умовою для створення сім'ї, а подружня пара є ядром сімейного об'єднання [18, 104].

Слово «шлюб» походить від старослов'янського «сьлюб» - урочиста обіцянка. «Слюбитись» - означає погодитися [16, 28].

Шлюб це:

- історично обумовлена, санкціонована та регульована суспільством форма взаємовідносин людей, що визначає їх взаємні права та обов'язки, а також права та обов'язки щодо дітей;

- історично змінюється соціальна форма стосунків між чоловіком і жінкою, за допомогою якої суспільство регулює та санкціонує їх статеве життя, визначає їхні шлюбні та батьківські права та обов'язки;

- добровільний рівноправний союз жінки та чоловіка з метою створення сім'ї;

- суспільно визнана і санкціонована правова або звичаєва спільність з метою створення сім'ї та легалізації її в суспільстві;

- суспільна форма стосунків між чоловіком і жінкою, яка історично змінюється;

- закрите та публічно зареєстроване партнерство між двома особами з метою встановлення та збереження сімейних відносин;

- своєрідний договір, який укладається між трьома сторонами – чоловіком, жінкою та державою [16, 28].

Шлюб може бути щасливим, якщо між подружжям панує сімейна гармонія, але є ризик згодом зустріти людину, здатну викликати сильне почуття любові.

Упевнені люди мотивовані на певний тип шлюбу і орієнтуються на партнера, який може втілити їх мрії в реальність і який відповідає їх уявленням про престижний тип подружніх стосунків. Загроза такому шлюбу виникає з оціночних і порівняльних рішень (завжди можна знайти когось ще краще) і з виникнення любові не до подружжя, а до іншої людини.

Оптимальною вважається мотивація шлюбу для конкретної людини, оскільки в цьому випадку обранець сприймається як конкретна реальна людина з усіма достоїнствами і недоліками. Це свідоме рішення за згодою людини та особистою відповідальністю за свої почуття.

Загальна шлюбна мотивація визначає безпосередні спонукання до шлюбу і спонукає людину до пошуку чоловіка.

Дучимінська Т.І. визначає типові шлюбні мотиви :

1. Любов/прихильність;
2. Практичні міркування;
3. Наслідування соціальних стереотипів;
4. Спосіб емансипації від батьків;
5. Повернення комфорту батьківської турботи;
6. Подолайте вакуум самотності [15, 103].

Таким чином, молода людина, яка вирішила одружитися з пристрасних почуттів, керується пошуком коханого, якого любить (бажано взаємно) або до якого хоча б відчуває симпатію. Якщо людина прагне отримати від шлюбу високу матеріальну вигоду (наприклад, гроші, житло), то її основним мотивом одруження є практичні міркування.

За термінологічний словник з курсу «Психологія сім'ї» Лютак О.З. виділяє такі типи шлюбу [10, 18]:

— *Шлюб* — особливий соціальний інститут; історично зумовлена, соціально регульована форма взаємин між чоловіком і жінкою, що визначає їхні права та обов'язки по відношенню один до одного і до своїх дітей. Шо є основою для створення сім'ї.

— *Груповий дуально-родовий шлюб* – право чоловіків одного роду мати шлюбні стосунки з усіма жінками іншого роду. Суб'єктом господарської діяльності був увесь рід; весь рід відповідав за виховання дітей.

— *Комплементарний шлюб* – шлюб, у якому один з партнерів контролює, віддає накази, а інший підкоряється та чекає поради чи вказівок.

— *Метакомплементарний шлюб* - шлюб, в якому один з партнерів займає лідируючу позицію, реалізуючи власні цілі шляхом підкреслення власної слабкості, недосвідченості та безсилля, тим самим маніпулюючи іншим партнером.

— *Парний шлюб* – передбачувана вибірковість і тривалість стосунків між чоловіком і жінкою в сім'ї, заснованих на статевих стосунках і особистій близькості між партнерами. Родинні зв'язки визначалися по материнській лінії.

— *Симетричний шлюб* – шлюб, у якому обидва партнери мають рівні права, а проблеми вирішуються шляхом згоди, обміну чи компромісу.

— *Альтернативні форми шлюбу* – нетрадиційні форми співіснування партнерів, засновані на змінених уявленнях про інститут шлюбу [10, 3].

— *Відкритий шлюб* — альтернативна форма шлюбно-сімейних стосунків, головною ознакою якої є негласна або висловлена домовленість про сімейне життя, заснована на відкритості, самовираженні та автентичності стосунків, підвищенні толерантності партнерів між собою [10, 4].

— *Шлюб Годвін (U.Godwin)* – шлюб, який передбачає роздільне проживання подружжя [10, 4]

— *Цивільний шлюб* («незареєстрована співпраця») — альтернативна форма шлюбно-сімейних відносин, яка передбачає спільне проживання подружжя та ведення домашнього господарства без офіційної реєстрації шлюбу [10, 10].

— *Повторний шлюб* — це форма шлюбно-сімейних відносин, яка зазвичай виникає внаслідок розірвання шлюбу шляхом створення нової сім'ї одним або обома партнерами [10, 11].

Молоді люди можуть одружуватися, щоб звільнитися від батьківської опіки. Бувають і зворотні ситуації: хлопець чи дівчина, позбавлені батьківського комфорту, намагаються відновити його в шлюбі. Одруження в

більш пізньому віці може бути пов'язано з відсутністю близького спілкування і підтримки через тривалу самотність. У більшості випадків в основі пошуку чоловіка лежить поєднання кількох мотивів.

У дошлюбний період формуються також внутрішні фактори вибору подружжя, запропоновані М.М. Наріцин. Науковець зазначає, що ці фактори, які здебільшого залишаються неусвідомленими, мають значний вплив на формування гармонійної подружньої пари [11, 10].

Сценарій сімейної взаємодії батьків підштовхує молоду людину до вибору чоловіка, схожого або протилежного батькові/матері. Сценарій подружньої пари батьків впливає не тільки на критерії дошлюбного відбору, а й на поведінку в дошлюбний період і в шлюбі, ставлення до подружжя, тривалість шлюбу, кількість шлюбів, тощо [21].

Гордеева Н. О. зазначає, що важливе значення мають і враження дитинства, які втілюються в початкових навичках спілкування, симпатіях, пережитих у дитячому садку, школі. Пам'ять людини в підлітковому і юнацькому віці фіксує перші еротичні враження, тобто настає так званий відбиток статевого дозрівання. Згодом людина, подібна до тієї, яка викликала перші хвилюючі переживання, перші бажання, перший оргазм, може знову викликати духовний трепет, потяг і навіть любов [7, 10].

Якщо людині не подобаються якісь власні параметри зовнішності або тіла і не хочеться, щоб від цього страждали його діти, він підсвідомо вибирає чоловіка з добре розвиненими відповідними якостями і без комплексів (наприклад, мініатюрна жінка вибирає високого чоловіка). Необхідність підбору хорошої генетичної бази для потомства має біологічне походження і спрямована на поліпшення сім'ї, але не впливає на успішність шлюбу [15, 19].

Вже в підлітковому віці спілкування з протилежною статтю стає вибіркоvim і критичним і зосереджується на виборі супутника життя. Коло інтерсексуальної взаємодії диференційоване різними рівнями інтимності: хлопець чи дівчина розглядає одну особу як майбутнього подружжя і відразу

ж виключає іншу особу з цієї категорії. У психології існує ряд теорій, які розкривають суть вибору супутника життя. Найбільш раннім вважається психоаналітичний підхід, згідно з яким (за пропозицією З. Фрейда) вважається, що при виборі чоловіка дівчина ототожнює його зі своїм батьком як ідеального чоловіка, а чоловік шукає зібратися зі своєю матір'ю та своєю нареченою [15, 20].

Деякі дослідники, наприклад К. Мелвілл, порівнюють процес вибору подружжя з торговою угодою, де «валютою» в обміні є соціальні цінності двох людей, такі як їхнє соціальне походження, економічний статус, освіта, вік, зовнішність, тощо.

Соціолог Р. Уінч у своїй теорії додаткових потреб стверджував, що, обираючи жінку чи чоловіка, кожна людина шукає того, хто найкращим чином може задовольнити її основні потреби. Задоволення та винагорода вважаються силами, які зближують майбутнє подружжя. Р. Сентерс підтверджує ці тези своєю інструментальною теорією вибору подружжя, наголошуючи на тому, що людина прагне до того, чий потреби подібні або доповнюють її власні [11, 8].

Теорія кохання А. Рейса пояснює механізм вибору подружжя як розвиток почуття кохання через чотири послідовні та взаємопов'язані фази:

1. Побудова стосунків – легкість спілкування, комфорт взаємодії;
2. Саморозкриття – довіра та чесність;
3. Формування взаємозалежності – почуття взаємної необхідності;
4. Реалізація основних потреб – любов, стимулювання амбіцій [13, 50].

Однією з найпопулярніших є ціннісно-рольова теорія Б. Мурштейна, яка базується на двох важливих тезах:

– На кожному етапі розвитку відносин між потенційним подружжям міцність їх відносин залежить від так званої рівності обміну (враховуються переваги і недоліки кожного, кожен намагається одружитися на найбільш привабливому для себе партнері) ;

– Вибір шлюбу включає низку послідовних етапів, на яких якості потенційного супутника життя фільтруються (перевіряються та аналізуються на відповідність потребам) [15, 10].

Фази вибору чоловіка за Мурштейном:

1. Стимул – оцінка зовнішнього вигляду, розуму та відповідності поведінки при знайомстві;
2. Цінність – аналіз інтересів, цінностей у розвитку стосунків;
3. Роль – визначення рольової сумісності при спільному проживанні [15, 11].

Динаміку вибору подружжя розкриває теорія Б. Адамса, згідно з якою початковий потяг зумовлений такими зовнішніми характеристиками людини, як фізична привабливість, комунікабельність, врівноваженість та загальні інтереси. Встановлені стосунки зміцнюються реакцією оточуючих, створюючи статус пари та відчуття комфорту та спокою в присутності один одного. Тоді пара вступає у фазу взаємного зв'язку та близькості, яка ще більше зближує партнерів. Члени пари вивчають погляди та цінності одне одного. Наприкінці цього етапу пара вирішує одружитися [13, 50].

Психологічні аспекти дошлюбного періоду. У міру формування ставлення людини до шлюбу вона вступає в дошлюбну стадію.

Дошлюбний період — завершальна фаза дошлюбного періоду, в якій відбувається вибір подружжя та підготовка до шлюбу [21, 43].

Зазвичай цей період поділяють на дошлюбне знайомство і дошлюбне залицяння. За статистикою, дошлюбне знайомство молоді найчастіше відбувається в місцях відпочинку та дозвілля (37%) або на навчанні чи на роботі (31%), деякі молодята (9%) знайомі з дитинства або були сусідами, трохи менше (8 %) – знайомство на вулиці чи в транспортному засобі. Вже на етапі знайомства проводиться аналіз якостей потенційного партнера і, якщо перше враження позитивне, приймається рішення про подальше зближення [15, 55].

При дошлюбному залицянні людина намагається за допомогою самовираження створити найкраще враження про себе в очах потенційного партнера і переконати його вийти за нього заміж. Одночасно триває вивчення характеристик потенційного подружжя, що призводить до підтвердження наміру одружитися або розірвати стосунки.

Будучи ядром нової сім'ї, подружжя стають «родичами» за власним вибором, не будучи кровними. Тому в дошлюбний період люди повинні докласти чимало зусиль, щоб зробити правильний вибір, а потім докласти величезних зусиль для його збереження.

При виборі чоловіка молоді люди керуються певними критеріями. Критерії вибору подружжя є досить добре вивченим аспектом сімейної психології. Різні вчені виділяють різні критерії, але практично всі автори одноголосно називають певну їх групу: взаємне кохання (розташування), надійність, емоційна стійкість, гармонійний характер.

Вчені виявили гендерні відмінності в шлюбних очікуваннях. Чоловіки частіше звертають увагу на ті характеристики, які прямо чи опосередковано вказують на репродуктивну здатність жінки – молодість, привабливий зовнішній вигляд. Жінок більше цікавлять матеріальні можливості чоловіка, його здатність створити сім'ю і виростити дітей [15, 17].

Найпоширенішими завданнями, які реалізуються в дошлюбний період та на початку життя молодого подружжя є: збір сумісних вражень і поглядів; створювати спільне життя; перегляд прийнятого рішення.

На початку шлюбного періоду молоді люди проводять багато часу разом, спілкуючись, сперечаючись, обмінюючись враженнями та будуючи плани на майбутнє. У їхніх стосунках спостерігається ідеалізація партнера. Статеве життя характеризується частотою контактів, інтенсивністю відчуттів і постійними експериментами. Емоційні стосунки не тільки надзвичайно напружені, але й дуже нестійкі, коли обожнювання легко змінюється образою, а гнів - поблажливістю. Повсякденні проблеми, такі як розподіл обов'язків і планування спільного бюджету, ще не актуальні [21, 25].

Молоде подружжя набувають досвіду сімейної співпраці. Головне тут — довіряти один одному й обговорювати свої очікування.

Оптимальний перехід молоді через дошлюбний період, який завершується підтвердженням рішення про шлюб, вимагає:

- заміна емоційного образу обранця на реалістичний;
- роздуми про подружні мотиви, стосунки та почуття.

Молоде подружжя здійснює обмін інформацією, заснований на взаємній довірі та саморозкритті, включає ідентифікацію деталей біографії, стану здоров'я, включаючи репродуктивне здоров'я, ціннісних орієнтацій, життєвих планів і рольових очікувань.

Столярчук О.А. зазначає позитивні шлюбні фактори:

- оптимальний вік для шлюбу;
- подібні риси характеру наречених/подружжя (крім домінування та конкуренції);
- оптимальна тривалість дошлюбних стосунків (від 1 року до 3 років);
- послідовність рольових очікувань подружжя;
- доброзичливе ставлення до шлюбу;
- наявність спільних друзів молодого подружжя [21, 48].

Водночас існують так звані шлюбні фактори ризику. До них належать:

- ранній/пізній вік;
- значна різниця у віці;
- значні відмінності в статусі (освіта, професія, походження);
- відсутність братів/сестер;
- неповна генетична родина;
- нестійкі дошлюбні стосунки;
- занадто короткі або, навпаки, тривалі дошлюбні стосунки;
- негативне ставлення батьків до шлюбу;
- дошлюбна вагітність;
- неоптимальні шлюбні мотиви [21, 50].

Крім перерахованих вище зовнішніх чинників, перешкодою для щасливого шлюбу є внутрішні неусвідомлені мотиви шлюбу, визначені А. Добровичем:

1. Взаємна дія, коли молоді люди грають романтичні ролі;
2. Спільність інтересів, коли спорідненістю вважається збіг інтересів, спільне захоплення;
3. Уражена гордість, яка спонукає будь-якою ціною досягти «заповітного», збуджує пристрасть і жагу перемоги через володіння «непокірним»;
4. Пастка неповноцінності, в якій зливаються установка вдячності та відчуття визнання «останнього шансу»;
5. Інтимний успіх;
6. Взаємодоступність, дуже приваблива для молодого подружжя;
7. Жалість, провина, почуття обов'язку, що сприймаються як власне благородство;
8. Порядність, коли шлюб стимулюється думкою найближчого оточення і відповідальністю перед ним;
9. Зручність, коли за допомогою такого союзу людина знаходить фінансове і матеріальне благополуччя;
10. Помста, коли вибір партнера і шлюбу робиться «щоб досадити кривднику»;
11. Страх самотності, коли шлюб – це звільнення від власних проблем, від самого себе і від страху перед майбутнім життям [21, 51].

Загальноприйняті стереотипи також можуть перешкодити усвідомленому і відповідальному вибору:

- Успіх шлюбу залежить від удачі;
- Шлюби укладаються на небі;
- Віра в єдиного ідеального партнера;
- Найголовніше в шлюбі - романтика (секс);
- Ключ до вдалого вибору - астрологічна/психологічна сумісність;

– Жінка не робить перший крок (при знайомстві, визнанні).

Психологи провели дослідження, щоб виявити сприятливі для вдалого шлюбу якості молодого подружжя. Встановлено, що як для чоловіків, так і для жінок це: оптимізм і емоційна бадьорість; працьовитість і старанність; Здатність виконувати підлеглі ролі, зберігаючи власну позицію; доброта і співчуття; вміння правильно витратити гроші.

Задоволеність шлюбом - це внутрішня суб'єктивна оцінка, ставлення подружжя до власного подружнього життя [10, 6].

Сім'я - засноване на шлюбі та спорідненості об'єднання людей, об'єднаних спільністю побутом та взаємною відповідальністю, є основною умовою функціонування суспільства, невід'ємною частиною механізму життєдіяльності та демографічного відтворення поколінь. Її важливість настільки значима, що сім'ю іноді визначають як «основу клітину суспільства».

Сім'я є багатовимірною соціальною одиницею, яка поєднує в собі ознаки соціального інституту, соціальної організації, соціальної структури та малої соціальної групи. Вона знаходиться на стику структур, коли розглядають суспільство з тих чи інших позицій, на стику макро- і мікроаналізу. Фундаментальною характеристикою сім'ї є виконання ролі посередника між суспільством і особистістю та усунення протиріч між особою і державою в інтересах сім'ї як автономного цілісного соціального інституту [18, 7].

Сім'я є центром формування основ фізичного і психічного потенціалу людини, закладає основу для повноцінного фізичного, розумового та духовного розвитку особистості. Найвідповідальніші, неуніфіковані функції соціокультурного «творення» особистості – як передача культурно-традиційних цінностей, психічних особливостей, формування найбільш індивідуальних якостей особистості - залишаються в сім'ї, але в умовах багатовимірного сучасного соціального середовища значно ускладнюються. Крім того, в умовах інтенсифікації соціальних процесів і прискорення ритму

життя зростає важливість таких унікальних соціально-психологічних функцій сім'ї, як збереження цілісності людської особистості, зняття емоційної напруги та реалізація найбільш індивідуальних інтимних потреб сім'ї [18, 10].

1.2. Особливості аб'юзних відносин у шлюбі

Сьогодні однією з найбільших світових проблем у сфері інституту сім'ї та шлюбу, яка торкається й України, безперечно є проблема домашнього насильства.

Проблема домашнього насильства досліджувалась у працях вітчизняних вчених І.А. Ботнарєнко, Т.І. Возна, А.М. Волощук, А.А. Галай, В.О. Галай, Л.М. Сукмановська та ін. Іноземні вчені, такі як Адам Гілад, Барбара Зімба, Ліз Келлі, Сара Кей Смулленс, також зробили свій внесок у дослідження цієї теми Віхляєв А.А. та багато інших. Проте, незважаючи на зацікавленість науковців даною темою, тема домашнього насильства залишається актуальною, а поява та використання нових термінів для її опису потребує подальших досліджень.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає насильство як «застосування фізичної сили до когось; застосування насильства для досягнення чогось; примусовий вплив на когось, щось» [5, 735].

Під насильством часто розуміють активні, мимовільні, навмисні дії, спрямовані на загрозу іншій особі або на заподіяння шкоди, фізичного чи душевного болю [33, 11]. Багато людей асоціюють насильство виключно з фізичною агресією і тому не розуміють, що існує багато видів насильства, які не можуть обмежуватися фізичним насильством над жертвою [34, 69].

«Насильство» – це будь-яка цілеспрямована дія, яка обмежує особисту свободу особи або завдає їй фізичної чи психологічної шкоди і виходить за межі соціальних засад стосунків» [31, 14]. За визначенням Всесвітньої

організації охорони здоров'я, насильство – це навмисне застосування фізичної сили чи влади у формі погрози, спрямованої проти себе, іншої особи чи групи людей, що призводить до фізичних ушкоджень, смерті чи психологічної травми, порушення розвитку або різного роду пошкодження [6].

Насильство не завжди означає заподіяння фізичної шкоди людині, насильство може бути емоційним, соціальним, а також може мати форму тероризму проти власної родини. З психолого-педагогічної точки зору насильство завжди супроводжується негативними переживаннями, стресовими ситуаціями, депресивними станами об'єкта насильства: болем, негативними емоціями, такими як шок, озлобленість, гнів, страх, ненависть та багато інших емоцій, що призводить до саморуйнівної поведінки та особистісно-соціального розвитку, що не дозволяє повноцінно і ефективно адаптуватися в суспільстві та загалом призводить до порушення процесу соціалізації [8, 86].

Найпоширенішою з усіх форм є домашнє насильство, яке включає такі форми, як фізичне, сексуальне, економічне та психологічне насильство. Ці форми насильства взаємопов'язані. У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII міститься таке визначення: «...домашнє насильство – дія (чи бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства. вчинене в сім'ї або за місцем проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають однією сім'єю, але не перебувають у родинних стосунках чи шлюбі між собою, незалежно від того, чи особа, яка вчинила насильство в сім'ї, проживає (не проживає) там же, де постраждала особа, а також погрози вчинення таких дій» [14].

Західні психологи, психотерапевти та педіатри мають особливий підхід до терміну «наси́льство» [30]. Для цього вони використовують англійське слово «abuse», що означає погано поводитися з кимось, пригнічувати їх, використовувати їх проти їх волі, завдавати їм шкоди.

Аб'юз - походить від англійського слова «abuse», що означає «образа», «жорстока поведінка», «зазнали насильства», «наси́льство», «зловживання», «ненормальне використання». Зазвичай цей термін використовується, коли йдеться про людей у міжособистісних стосунках, але його також можна застосовувати до інших типів стосунків: дружніх, робочих стосунків, у яких один виступає як «аб'юзер», а інший – як «жертва» [3].

У сучасній українській термінології останнім часом також активно вживаються терміни “аб'юз” і “аб'юзер”, які стосуються проявів насильства, особливо в домашній сфері.

Проблеми «аб'юзу», як психологічного феномену досліджували у своїх працях А. Гольцберг, І. Клецина, Р. Коннелл, Г. Макміллан, Д. Оліффе, Г. Спріг, Т. Ховард, А. Юркова.

Аб'юзивні стосунки (від англ. «abusive effects» — залежні, принизливі стосунки) — в яких одна особа порушує особистісні кордони іншої, принижує та допускає жорстокість у спілкуванні та діях з метою придушення волі жертви [12, 46]. Це стосунки між «тираном» і «жертвою», що супроводжуються постійним маніпулюванням за допомогою грошей, шантажем, погрозами і фізичною агресією, а також моральним залякуванням з боку агресора [32]. У цьому типі відносин жертва і агресор не міняються місцями, жертва не може вийти з цих відносин з різних причин. Основою домашнього насильства є об'єктивні стосунки, але вони мають не лише сімейний характер, вони також можуть існувати в будь-якому іншому типі міжособистісних стосунків.

«Аб'юзер» — це особа, яка жорстоко, безжально чи несправедливо поводить з іншою людиною і використовується для опису особи, яка використовує насильницькі методи, такі як психологічне, фізичне,

сексуальне чи економічне насильство для досягнення своїх цілей [28]. Агресор намагається обмежити партнера і поставити його в ситуацію, коли у нього не вистачає ресурсів, щоб зробити його залежним. Для цього він прагне побудувати стосунки таким чином, щоб, наприклад, жінка не працювала і потрапила в матеріальну залежність від нього, обмежує коло друзів і родичів і різними способами розриває з ними спілкування (обмеження соціальних ресурси), обтяжує її роботою по дому та дітьми, так, щоб ні на що інше не було часу (обмежує часовий ресурс). Аб'юзером може бути як чоловік, так і жінка і навіть дитина. Проте, практика показує, що найчастіше аб'юзером є чоловіки, оскільки вони становлять більшість агресорів у загальному контексті гендерно-зумовленого насильства, і на відміну від жінок, також частіше вживають фізичне та сексуальне насильство [2]. Жертвою в більшості випадків є жінка або дитина, яка від природи є слабшою як психічно, так і фізично, і піддається жорсткому поводженню, переслідуванням, образам і фізичному насильству з боку кривдника, не боячись опору [17, 170].

Ткалич М.Г. зазначає, що початок стосунків із аб'юзером зазвичай є просто ідеальними стосунками. Цей період може тривати кілька місяців, а іноді навіть років. Цього достатньо, щоб у жертви виникла сильна емоційна залежність від партнера і вона повністю їй довірилася. З часом виникають конфліктні ситуації. Поступово самооцінка жертви деструктивних відносин руйнується, і їй стає все важче усвідомлювати, що корінь проблеми не в ній самій. Травматичний зв'язок між жертвою та аб'юзером, що виникає внаслідок цього, дуже сильний, і чим довше тривають стосунки, тим важче їх розірвати. Крім того, як тільки образлива поведінка починається, вона має тенденцію поступово ставати більш серйозною [22, 120].

Аб'юз проявляється в таких формах:

1) сексуальний – інцест, насильство у подружніх стосунках (в обох випадках), контактні та безконтактні (примушування партнера до спостереження за статевим актом);

2) фізичний – бійки та побої;

3) психологічний (емоційний) – образи, відмова спілкуватись, приниження, надмірний контроль, критика, саботаж прийнятих вимог, пасивна агресія, вербальне насильство, тощо;

4) економічний (фінансовий) – заборона (неприйняття) задоволення потреб, шантаж, систематичні звинувачення у банкрутстві, покарання «їжею та сексом» [26, 247]

Вважаємо, доцільним розкрити біль ґрунтовно форми аб'юзу [1].

Сексуальний аб'юз — це небажаний сексуальний акт, під час якого злочинці застосовують насильство або погрожують жертвам. Більшість жертв і злочинців знають один одного. Негайна реакція на сексуальне насильство включає шок, страх або недовіру. Тривалі симптоми включають тривогу, страх або посттравматичний стресовий розлад. Хоча лікування сексуальних злочинців залишається безнадійним, психологічне втручання для жертв (зокрема групова терапія) видається ефективним.

Види сексуального аб'юзу:

- Зґвалтування, спроба зґвалтування або сексуальне насильство.
- Недоречні торкання будь-де.
- Мастурбація без згоди одного або обох людей.
- Проникнення без згоди або спроба проникнення в піхву, анус або рот.
- Будь-які сексуальні дії, на які особа не може дати згоди.
- Неадекватна поведінка, сексуальні подразнення, натяки або сексуальні домагання.
- Примусове використання порнографії або спостереження за статевими актами [1].

Можливі ознаки сексуального аб'юзу:

- Синці, особливо на стегнах, сідницях і плечах, сліди на шиї.
- Порвана, забруднена або закривавлена білизна.
- Кровотеча, біль або свербіж в області статевих органів.

- Незвичайні труднощі при ходьбі або сидінні.
- Сторонні тіла в статевих або прямих кишках.
- Інфекції, незрозумілі виділення зі статевих органів або захворювання, що передаються статевим шляхом.
- Вагітність жінки, яка не може дати згоду на статевий акт.
- Значні зміни в статевій поведінці.
- Заподіяти собі біль.
- Погана концентрація уваги, порушення сну.
- Надмірний страх, тривога або відмова від стосунків.
- Небажання залишатися наодинці з конкретною людиною [1].

Фізичний аб'юз — це умисне заподіяння тілесних ушкоджень. Деякі приклади включають ляпаси, щипання, удушення, штовхання або висмикування волосся, подряпини та опіки [27].

Фізичний аб'юз не завжди передбачає прямий контакт (наприклад, якщо плюють, кидають у людину предмети чи завдають болю, також є формою фізичного насильства). Відносини, пов'язані з фізичним аб'юзом, часто починаються з простих погроз, які потім переходять у фізичне насильство.

Аб'юзери описуються як переконливі та уважні після фізичного аб'юзу. Вони використовують цю тактику, щоб не дати жертві розповісти комусь про насильство.

Фізичний аб'юз може включати в себе:

- удари, ляпаси, штовхання, удушення або інші форми фізичного насильства, які спричиняють біль або травми;
- аб'юзер може використовувати предмети чи зброю, щоб завдати шкоди жертві, погрожувати їй або викликати в неї страх за своє життя.
- позбавлення волі, торттури чи обмеження: злочинець може ув'язнити, стримувати чи катувати жертву вдома, завдаючи їй фізичного болю чи страждань.

– навмисне заподіяння травми, опіків, переломів, садна або інших видимих пошкоджень тіла жертви [27].

Важливо розуміти, що фізичний аб'юз є неприйнятним і протизаконним. Якщо хтось став свідком або жертвою фізичного аб'юзу, рекомендуємо негайно звернутися за допомогою до правоохоронних та медичних працівників.

Психологічний (емоційний) аб'юз – цей термін зазвичай відноситься до систематичного та навмисного використання психологічних методів і тактик для контролю, пригнічення або приниження іншої людини. Психологічний аб'юз передбачає навмисне зло і є формою насильства, що ґрунтується на використанні емоційних, психологічних або вербальних засобах [4].

Тюнеєва Є виділяє такі види емоційного насильства: *газлайтінг* (психологічна маніпуляція, спрямована на те, щоб змусити людину сумніватися в тому, що відбувається); *вісхолдінг* (співрозмовник робить вигляд, що не чує, розмова виходить деструктивною); *неглект* (прихована агресія, часто спрямована на приховане та замасковане знищення жертви); емоційний шантаж; критика зовнішності, особистості, характеру; контроль, неадекватні ревності [23].

Види психологічного або емоційного аб'юзу:

- Вимушене соціальне відчуження: перешкоджання доступу до послуг, освіти та соціальних можливостей і зустрічей з друзями.
- Віддаленість від засобів транспорту чи зв'язку.
- Навмисно залишати когось без нагляду, коли йому потрібна допомога.
- Перешкоджання комусь задовольнити свої релігійні та культурні потреби.
- Перешкоджання висловленню вибору чи думки.
- Відсутність конфіденційності.
- Запобігання мотивації, важливій діяльності чи повсякденній діяльності.

- Залякування, примус, переслідування, використання погроз, приниження, лайки або словесні образи.

- Звертання до людини в поблажливій або інфантильній формі.

- Загрози заподіяння шкоди.

- Віртуальне знущання.

Можливі ознаки психологічного або емоційного аб'юзу:

- атмосфера тиші за присутності конкретної людини;

- зміни психологічного стану людини;

- безсоння;

- низька самооцінка;

- некерованість і агресивна поведінка;

- ознаки відчаю: сльози, гнів [1].

Економічний аб'юз (фінансовий) - член сім'ї може використовувати економічну владу та контроль, щоб обмежити доступ жертви до фінансових ресурсів, перешкодити жертві працювати, контролювати джерела доходу жертви або примусово управляти фінансами жертви [4].

Економічний (фінансовий) аб'юз включає:

- крадіжку грошей або майна;

- шахрайство;

- заборону людині отримати доступ до своїх грошей, переваг або активів;

- використання неправомірного тиску, примусу, погроз або неправомірного впливу на будь-яку особу у зв'язку з кредитом, заповітом, власністю, спадщиною чи фінансовими операціями;

- відмову від допомоги в управлінні або нагляді за фінансовими справами;

- відмову в допомозі в отриманні пільг;

- нецільове використання людських ресурсів у будинку престарілих;

- нецільове використання коштів або прямих платежів у сімейному будинку;
- проживання в будинку людини безкоштовно, без згоди або під примусом;
- використання грошей або активів людини, несанкціоноване використання автомобіля;
- зловживання довіреністю, призначенням або іншими законними повноваженнями [1].

Можливі ознаки економічного (фінансовий) аб'юзу:

- відсутність особистих речей;
- незрозуміла відсутність грошей;
- незрозуміло, як можна зняти кошти з рахунків;
- особа, відповідальна за управління фінансовими справами, уникає запитань або не співпрацює;
- члени сім'ї чи інші особи мають незвичайний інтерес до активів людини;
- відсутність чіткої фінансової звітності для будинку престарілих або закладу для престарілих;
- ненадання квитанцій про покупки або інші фінансові операції, здійснені від імені фізичної особи;
- розбіжність між умовами життя людини та її матеріальними можливостями, наприклад, нестача їжі в домогосподарстві [1].

Крім форми та інтенсивності аб'юзу, які залежать від особистості агресора, на психологічні наслідки, які зазнає жінка, впливають тип її особистості та соціально-економічна ситуація в її житті. Якщо жінка вже зазнавала жертви у рідній сім'ї або в попередніх стосунках, її здатність реагувати на аб'юз сильно обмежена, вона є більш вразливою та перебуває під впливом попереднього навчання підпорядкуванню та залежності, що, у свою чергу, призводить до зниження рівня насильства. Чуйність призводить до того, що розірвати стосунки з агресором стає ще важче. Якщо жінка має

роботу, фінансово незалежна і може жити сама, їй набагато легше вийти з аб'юзу.

В особистості агресора Т. Кульбабка виділяє такі риси: схильність до ревнощів; низький рівень самоконтролю; висока підозрілість; недовіра; різкі перепади настрою; підвищена схильність до брехні; виправдання насильства. Аб'юзер завжди знайде винних у своєму оточенні або пояснює свою поведінку неправильними діями чи словами жертви [9].

Аб'юз – це не стан, а процес. Розрізняють наступні його етапи:

1) Стадія зростання напруги: відбуваються незначні інциденти, такі як крик або кидання предметів. Жертва, усвідомлюючи, що має статися, може спробувати продовжити цей період, «не потрапляючи в біду», тобто щоразу відступаючи і поступаючись або намагаючись заспокоїтися;

2) Стадія застосування сили: акт насильства, часті чи постійні. Жертва намагається приховати сліди жорстокого поводження, може брехати про це або намагатися звернутися за допомогою до міліції, друзів чи спеціальних служб з питань домашнього насильства.

3) Фаза медового місяця: стосунки повертаються до початку - до «медового місяця». Агресор сповнений докорів сумління і обіцяє, що «такого більше не повториться». Жертва отримує увагу, прихильність і турботу від кривдника. Жертва часто думає, що акт насильства був разовою випадковістю, і врешті вирішує пробачити свого партнера [29].

Чабаненко Ю.С. зазначає, що «аб'юз» – це відносно нове визначення старого методу психологічного та фізичного насильства, а агресор – це особа, яка використовує маніпулятивні методи для досягнення своїх цілей. Це можуть бути чоловіки, подружжя та батьки. Вони хочуть одного: повного контролю над людиною – усіма можливими способами – від витончених маніпуляцій до погроз, переслідувань і побоїв [26, 247].

Як висновок, хочемо доповнити, що термін «аб'юз», має іншомовне походження, міцно увійшов в український лексикон і широко використовується в психологічній практиці, ЗМІ та соціальних мережах.

Хоча деякі дослідники розглядають аб'юз як прояв емоційного чи психологічного насильства, ми підкреслюємо, що всі форми домашнього насильства взаємопов'язані. Важливим для розуміння домашнього насильства є усвідомлення того, що насильство не припиняється, а продовжує розвиватися по спіралі та стає більш інтенсивним у гострій фазі. Водночас така поведінка стає нормою для агресора через усвідомлення безкарності, і тоді інтенсивність насилля зростає.

Тому «аб'юз» – це не лише вплив на емоції та психіку партнера через залякування, образи, шантаж, а й прояви фізичного, сексуального та економічного насильства, оскільки психологічне насильство є «ядром» і вихідною формою для фізичного та сексуального насильства [26, 247].

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АБ'ЮЗНИХ ВІДНОСИН У ШЛЮБІ

2.1. Організація методики та методи експериментального дослідження

На основі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження «домашнього насилля» та «аб'юзу в шлюбних відносинах», нами було вирішено провести емпіричне дослідження психологічних особливостей аб'юзних відносин у шлюбі.

Дослідження проводилось на базі «Space Запоріжжя».

«Space Запоріжжя» - захищений простір для жінок, де можна безкоштовно отримати психологічну, юридичну та соціальну допомогу. Він підтримує жінок, які постраждали від наслідків війни, перебувають у складних життєвих обставинах або потерпають від гендерного насильства.

Вибірку нашого дослідження склало 30 респондентів жінок з м. Запоріжжя, вік респондентів складає від 18 до 50 років, дослідження проводилось офлайн у період з травня по червень 2023 року.

В якості діагностичного матеріалу було використано такі методики:

1. Опитувальник «Ваші стосунки насильницькі чи добровільні?» (BSR SACVT»)

2. Анкета «Відчуття себе у шлюбних відносинах»

3. Методика визначення міжособистісних залежностей

Проаналізуємо детальніше кожен діагностичну методику:

Опитувальник «Ваші стосунки насильницькі чи добровільні?»

Мета : виявити рівень видів насильства у стосунках і згідно з результатами відповідно установити характер стосунків - насильницькі чи добровільні.

Опитувальник має такі шкали як: психологічне насильство, фінансове, сексуальне, фізичне та інші види насильства.

Психологічне насильство: виражається в погрозах, шантажі, ігноруванні, образах, приниженні і навіть навіюванню партнеру, що він ненормальний, божеволіє. Даний вид насильства може бути як прихованим, так і відкритим. При прихованому, аб'юзер поводить ідеально, любляче на людях, а наодинці зі своєю жертвою починає проявляти гнів. При відкритому, аб'юзер не соромиться суспільства оточуючих.

Сексуальне насильство: тут мова йде не просто про сексуальне насильство, а скільки про примус без бажання, без врахування інтересів і смаків партнера. Аб'юзер сприймає кохану людину як річ, яка потрібна для його сексуального задоволення. Її бажання, задоволення, фізичні відчуття і стан не враховуються. Якщо мова йде про чоловіка і дружину, тоді аб'юзер вважає акт сексуального насильства як подружній обов'язок, який повинен виконуватися партнером. Жертва в даному випадку часто не може довго прийти в себе.

Фінансове насильство: аб'юзер намагається взяти контроль над грошовими коштами своєї жертви.

Фізичне насильство: тут мова йде про поширене явище, як насильство в сім'ї. Побиття, удари, ляпаси і інші фізичні побої входять сюди. Аб'юзер використовує силу, щоб підпорядкувати собі партнера.

Анкета «Відчуття себе у шлюбних відносинах»

Мета: збір первинних даних та діагностика відмінностей показників відчуття себе у стосунках та реальних фактів насильства.

Методика має два блоки :

1. Блок перший має твердження, що містять шкали – Відчуття наявності аб'юзу у шлюбних відносинах та реальний аб'юз у шлюбних відносинах.

Шкала «Відчуття себе у шлюбних відносинах» - відображає суб'єктивні переживання людини, що ймовірно перебуває у аб'юзивних стосунках.

Шкала «Прояв аб'юзу у шлюбних відносинах» - містить у собі питання, у яких криється реальні факти насильства у стосунках (психологічний тиск, словесна та фізична агресія та інше).

2. Блок другий містить відкриті питання, що описують задоволеність\не задоволеність від стосунків; дії, що були прийняті у стосунках для подолання проблем; бажання або необхідність звернутися за допомогою до спеціаліста.

Методика визначення міжособистісних залежностей

Мета : діагностика таких міжособистісних феноменів, як надмірна міжособистісна залежність, нормативна здорова залежність і деструктивний відділення.

Методика має такі шкали :

1) Деструктивна свержзалежність - сильна потреба в емоційній близькості, любові і прийнятті з боку значущих інших, ригідне прагнення до отримання допомоги і підтримки на тлі постійного відчуття себе як безпорадного і слабого незалежно від конкретної ситуації;

Явище міжособистісної залежності є складним і багатоплановим, в зв'язку з чим дослідники розмежовують залежність як нормативне явище і надмірну залежність, що викликає деструктивні особистісні зміни. Надмірна залежність являє собою специфічний стан, в основі якого лежить сильна потреба в емоційній близькості, любові і прийнятті з боку значущих інших, ригідне прагнення до отримання допомоги і підтримки на тлі постійного відчуття себе як безпорадного і слабого незалежно від конкретної ситуації. Невід'ємними рисами залежної особистості виступають невпевненість в собі, почуття безпорадності, тривога, з приводу можливого відкидання і самотності та ін.

2) Дисфункціональна залежність - зворотна сторона деструктивної свехзалежності, нездатність людини розвивати соціальні зв'язки, встановлювати тісні відносини прихильності, категоричне переконання в перевазі незалежності і самодостатності в порівнянні з близькістю і прихильністю

В основі деструктивного відділення лежить несвідомий страх перед близькими стосунками, які асоціюються з поглинанням, втратою себе, розчиненням в іншій людині, а також ранній дитячий досвід, який сформував у дитини переконання в перевазі незалежності і самодостатності в порівнянні з близькістю і прихильністю.

3) Здорова залежність - здатність звертатися за допомогою в міру виникнення об'єктивної необхідності, гнучкість в О., вміння встановлювати довготривалі емоційні стосунки. Усі твердження опитувальника є прямими

На відміну від надмірно залежних індивідів, люди з нормативної залежністю демонструють значну гнучкість в спілкуванні, здатність звертатися за допомогою в міру виникнення об'єктивної необхідності, вміння встановлювати довготривалі емоційні стосунки. Здорова залежність пов'язана з широким спектром поведінкових реакцій, відрізняється адаптивністю і варіативністю. Коріння здорової залежності - в авторитетному, послідовному і надійному стилі батьківського виховання, який формує у дитини почуття впевненості, безпеки, а також переконання в тому, що далеко не завжди звернення до інших за допомогою є ознакою слабкості або власної неуспішності.

2.2. Результати та інтерпретація емпіричного дослідження

Результати анкети «Відчуття себе у шлюбних відносинах», найбільшу кількість відповідей респондентів на запитання щодо відчуття себе у шлюбних відносинах, відображаються у наведених нижче відсотках:

1) Шкала «Відчуття себе у шлюбних відносинах»:

- Ви відчуваєте свою постійну провину у стосунках — 33% респондентів відповіли «Скоріше так»;
- Задля комфорту партнера ви надмірно намагаєтеся йому догодити у побуті — 47% респондентів відповіли «Скоріше так»;
- Ви відчуваєте загрозу з боку партнера перебуваючи поруч з ним — 70% респондентів відповіли «Не відчувають»;
- Ви слідкуєте за кожним своїм словом або вчинком аби не роздратувати партнера — 43% респондентів відповіли «Не слідкую»;
- У ваших стосунках з партнером ви відчуваєте з його боку обман — 60% респондентів відповіли «Ні»;
- Часто спілкування з партнером виснажує мене — 47% респондентів відповіли «Ні»;
- Ви часто виправдовуєте не бажані для вас дії партнера — 47% респондентів відповіли «Ні»;
- У вас виникає надмірне бажання сподобатися партнеру – 30% респондентів відповіли «Так».

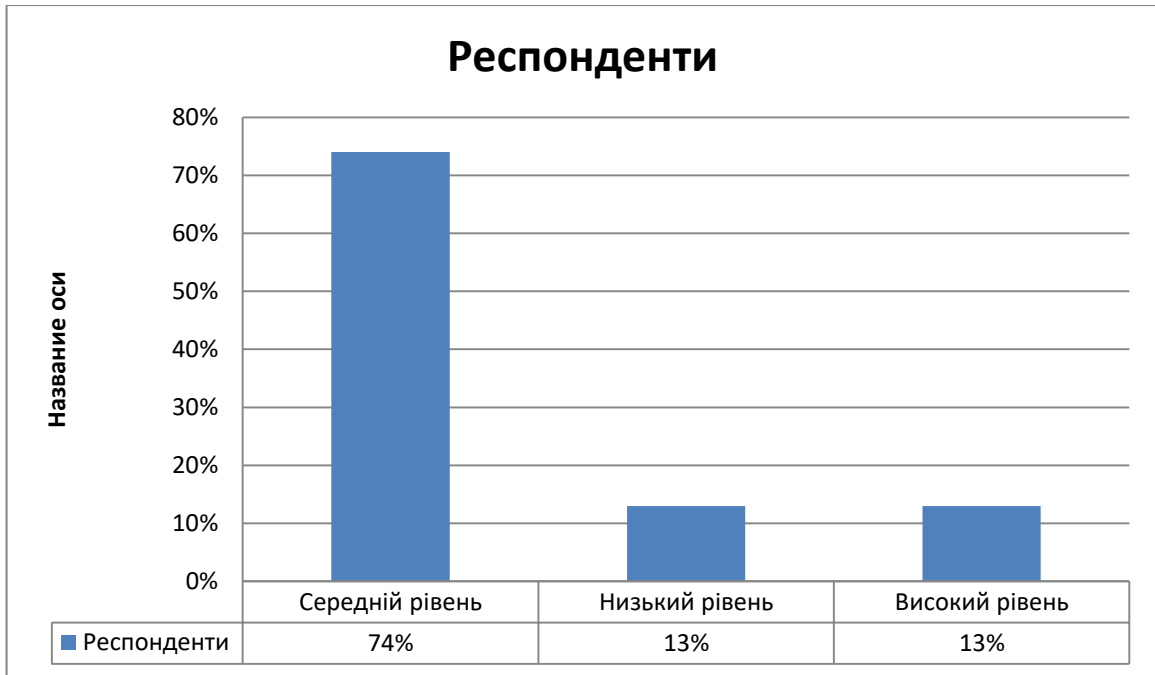
Отже, проаналізувавши отримані результати, можемо констатувати, що наявними проблемами у відчутті респондентів у шлюбних відносинах є: постійне почуття провини; надмірні дії для задоволення потреб партнера у побуті; виникає надмірне бажання сподобатися партнеру, що формуються під пресингом агресора.

2) Шкала «Прояв аб'юзу у шлюбних відносинах»:

- Партнер не розуміє слово «Ні» — 50% респондентів відповіли «Немає такої проблеми»;
- Ви забуваєте про свої інтереси, ставлячи в пріоритет інтереси свого партнера – 33% респондентів відповіли «Скоріше ні»;
- З боку партнера ви відчуваєте емоційну холодність — 40% респондентів відповіли «Ні»;

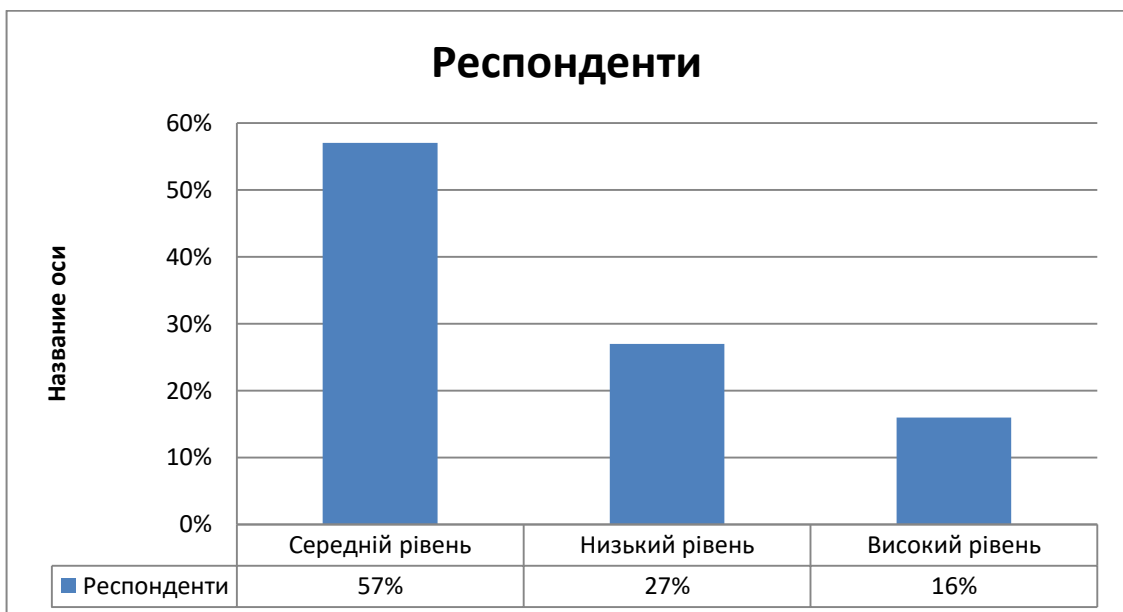
- Партнер схильний до надмірних ревнощів — 37% респондентів відповіли «Так»;
- Під час сварки партнер не контролює себе у словах або діях — 37% респондентів відповіли «Скоріше ні»;
- Партнер постійно підозрює вас у чомусь — 53% респондентів відповіли «Скоріше ні»;
- В вашого партнера часто виникає різка зміна настрою — 27% респондентів відповіли «Так»;
- Ваш партнер завжди перекладає провину на вас — 47% респондентів відповіли «Ні»;
- Ваш партнер завжди виправдовує свою поведінку неправильними вашими вчинками — 43% респондентів відповіли «Ні»;
- Ви часто ловили свого партнера на брехні — 57% респондентів відповіли «Ні»;
- Ваш партнер готовий завжди виправдати насильство щодо вас — 50% респондентів відповіли «Ні»;
- Ваш партнер принижував вас у присутності друзів, рідних — 63% респондентів відповіли «Ні»;
- Партнер застосовував до вас фізичну силу — 63% респондентів відповіли «Ні»;
- Ваші речі були навмисно зіпсовані партнером — 80% респондентів відповіли «Ні».

Отже, проаналізувавши отримані результати, можемо констатувати, що наявними проблемами, що проявляються у фактах аб'юзу в шлюбних відносинах респондентів є: партнер схильний до надмірних ревнощів та в партнера часто виникає різка зміна настрою.

**Рис 2.1. Загальні результати респондентів за шкалою
«Відчуття себе у шлюбних відносинах»**

За рис. 2.1 шкала «Відчуття себе у шлюбних відносинах» свідчить, що — 74% респондентів на середньому рівні та по - 13% респондентів на низькому та високому рівні.

**Рис. 2.2. Загальні результати респондентів за шкалою
«Прояв аб'юзу у шлюбних відносинах»**

За рис. 2.2. шкала «Прояв аб'юзу у шлюбних відносинах» свідчить, що — 57% респондентів на середньому рівні, 27% на низькому рівні та 16% на високому рівні

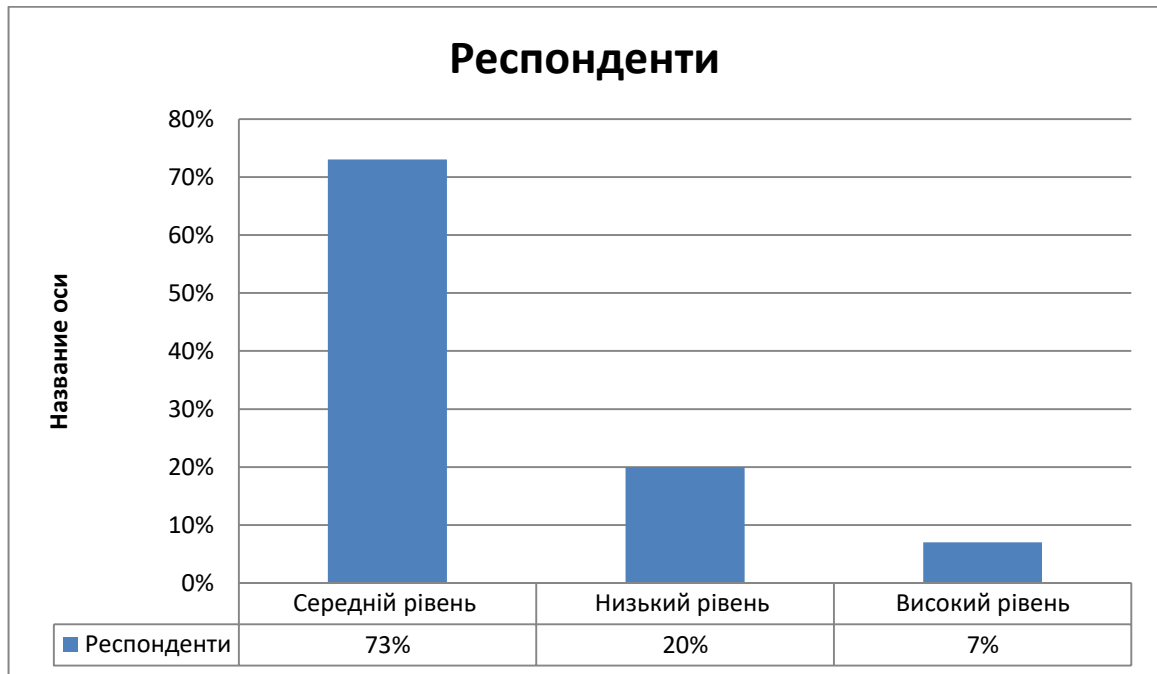

Рис. 2.3. Загальний показник «Аб'юзивні відносини у шлюбі» респондентів

Рис. 2.3. загальний показник «Аб'юзивні відносини у шлюбі» — свідчить, що 73% респондентів на середньому рівні, 20% респондентів на низькому рівні, та 7% респондентів на високому рівні.

Згідно з результатами анкети «Відчуття себе у шлюбних відносинах», у респондентів існують виражені проблеми, які приносять дискомфорт. У подібних стосунках партнер респондентів періодично, але виражено проявляє психологічне або фізичне насильство.

Аналіз на відкриті запитання виявив, що найбільш частими та показовими відповідями, що характеризують стосунки респондентів є :

Чи бачили Ви на початку шлюбу з Вашим партнером такі прояви характеру, як: надмірні турбота, контроль, ревності, агресія? Якщо так, то чи намагалися Ви дізнатися про причини такої поведінки?

— Ні, не було надмірних проявів;

— Так, все з вищезгаданого. Спроб з мого боку дізнатися причину не було;

— Я такого на початку нашого шлюбу не помічала, тільки агресію трохи і вважала, що це через роботу, так що навіть не питала;

— Спочатку ні. Потім контроль, але не ревності;

— Ні, подібних дій партнер не проявляв, ми зійшлися на думці, що якщо в нашій парі немає довіри, то навіщо нам бути разом.

Рис. 2.4. Прояв аб'юзу на початку шлюбних відносин респондентів

Отже, за рис. 2.4. - 50% респондентів—не бачили проявів аб'юзу на початку шлюбних відносин; 23% респондентів — бачили перші дзвіночки, а не вважали, що це аб'юз, виправдовували іншими проблемами. Наведені результати можна пояснити тим, що у перші місяці-роки шлюбних відносин

партнери намагаються виглядати «ідеальними», а контроль може сприйматися як турбота.

Чи влаштовують / не влаштовують Вас відносини з шлюбним партнером і чому ?

— На даний момент мене не цілком влаштовують сформовані відносини. Мені не вистачає від партнера емоційної залученості - більш яскравого прояву любові і турботи (менше матеріальними подарунками, більше словами і жестами);

— Я думаю, що не влаштовують, тому що я відчуваю постійний емоційний пресинг і страх знову бути побитої. Постійно відчуваю, що недостатньо хороша і т.д.;

— Мене влаштовує зрілість мого партнера і наших відносин, повна довіра і можливість говорити про все.

— Влаштовують, ми любимо один одного і хочемо вибудовувати рівноправні шлюбні відносини, в яких обидва буде все добре;

— Вони мене не влаштовують, тому що в якійсь момент чоловік почав переходити рамки і міг вдарити, але я все одно в них залишаюсь, бо це моя сім'я і я думаю, що краще вже так, ніж ніяк;

— Порушення особистого простору, немає свободи вибору, постійній пресинг, образи, пошук моєї провини в чомусь, пошук доказів зради, ізоляція від оточуючих, можна довго перераховувати;

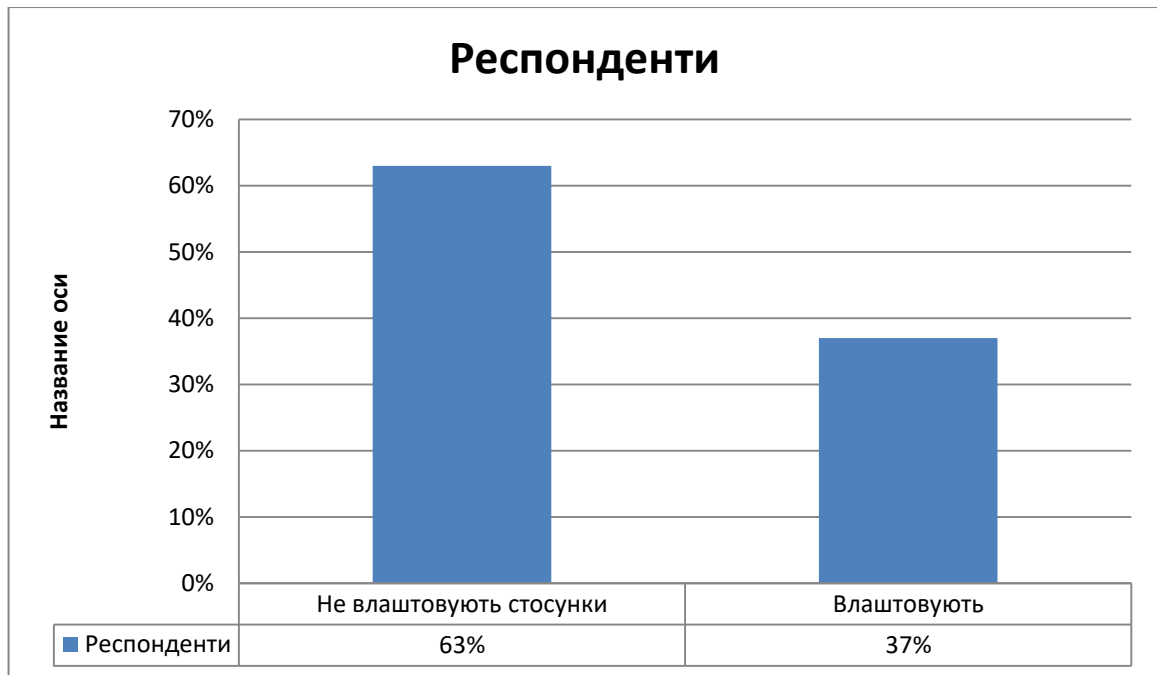

Рис. 2.5. % розподіл респондентів по відповіді на відкрите запитання «Чи влаштовують / не влаштовують шлюбні відносини з партнером»

Отже, з рис. 2.5. бачимо, що 63% респондентів не влаштовують відносини зі шлюбним партнером; 37% респондентів — влаштовують відносини зі шлюбним партнером.

Що б ви хотіли змінити у ваших шлюбних відносинах?

- Я б хотіла проводити більше часу разом за спільно цікавими заняттями - іграми, переглядом кіно і т.д. ;
- Прибрати це моральне і фізичне знування;
- Розвивати відносини і розвиватися в шлюбі;
- Нам треба навчитися комунікації;
- У моїх відносинах я б хотіла щоб мій партнер був більш дбайливий і турботливий;
- Менше сварок, більше розуміння;
- Хотіла би довіри зі сторони мого чоловіка;

— Я б хотіла відчувати більше свободи у вираженні своєї думки і довіри у відносинах; менше ревнощів, чути один одного, мінятися заради один одного;

—Нічого. Все йде так, як потрібно, що я зміню.

Рис. 2.6. % розподіл респондентів по відповіді на відкрите запитання «Що б ви хотіли змінити у ваших шлюбних відносинах?»

Отже, за рис. 2.6., бачимо, що 23% респондентів — вже нічого не хочуть змінювати, бо прийняли рішення розлучатися; 21% респондентів — хочуть змінити комунікацію та встановити довіру; 13% респондентів — хочуть більше проводити часу разом з партнером; 43% респондентів — хочуть змінити формат відносин та розвивати їх.

Як ви бачите ваші подальші шлюбні відносини зі своїм партнером?

—Довірчими, чесними і міцними, з взаємоповагою і любов'ю;

—Тривалі відносини, народження дітей;

- Абсолютно ніяк, тому що ця людина мені не приємна;
- Комфортні та затишні взаємовідносини, взаєморозуміння й любов;
- Сподіваюсь, що з часом наша сім'я стане ближче ніж сьогодні.

Рис. 2.7. % розподіл респондентів по відповіді на відкрите запитання «Як ви бачите ваші подальші шлюбні відносини зі своїм партнером?»

Результати за рис. 2.7 свідчать, що 50% респондентів — не бачать майбутнього у цих шлюбних відносинах; 7% — респондентів мають намір продовжувати шлюбні відносини ; 23% — не впевнені в розвитку цих шлюбних відносин.

Скористалися б допомогою спеціаліста для поліпшення вашого емоційного стану або відношення до партнер?

- Так, я перебуваю в терапії. Ми з партнером плануємо відвідати сімейну терапію у психолога;
- Так;

— Ні;

— Я вже користувалася послугами різних психологів, вони мені не допомогли;

— Я б скористалася допомогою фахівця для відвертої бесіди, але міняти щось мені б не хотілося;

— В мене є психотерапевт;

— Я вже користувалася подібною допомогою і думаю, що на даному етапі, більше не зверталася б ні до кого;

— Із задоволенням скористалась, постійно є думки «що зі мною не так, я недостатньо хороша», була відмова від їжі на якийсь час, однак, думаю, що робота з психологом поліпшила б ситуацію

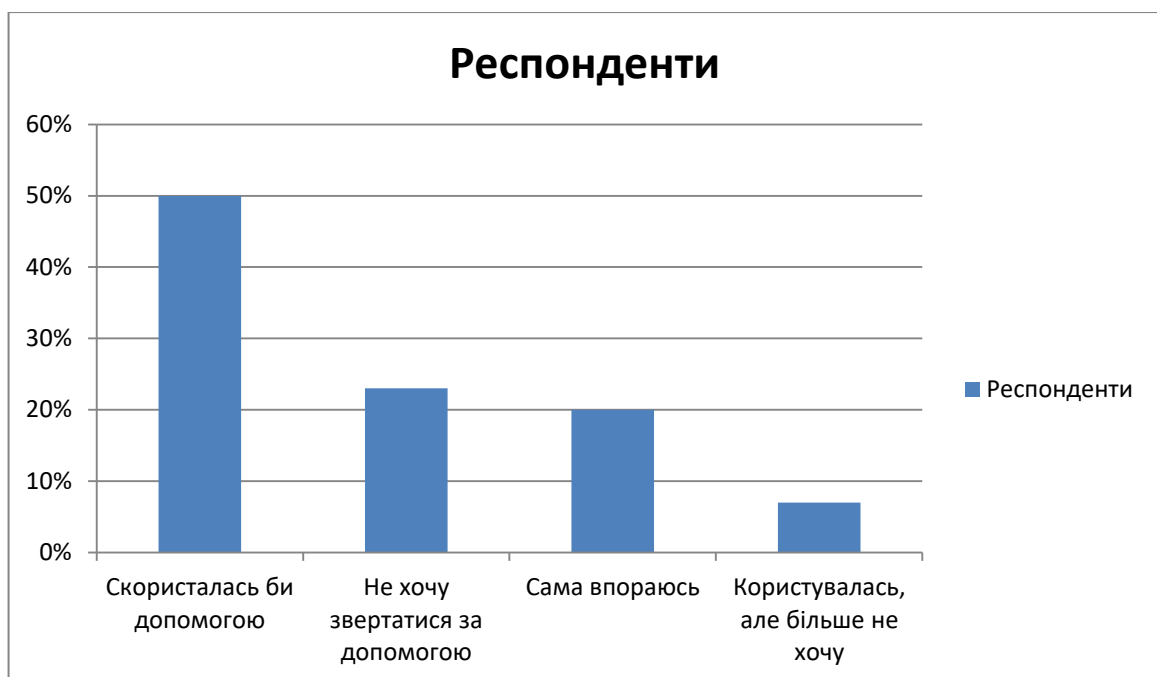

Рис. 2.8. % розподіл респондентів по відповіді на відкрите запитання «Скористалися б допомогою спеціаліста для поліпшення вашого емоційного стану або відношення до партнер?»

Отже, рис.2.8. свідчить, що 50% респондентів — скористалися б чи користуються психологічною допомогою; 23% — не хотіли б скористатися послугами психолога; 20% — респондентів вважають, що самі впораються з

проблемами у шлюбних стосунках; 7% респондентів — користувалися послугами та залишилися незадоволеними. Тобто, більшість респондентів готові були б отримати психологічну допомогу, особливо сімейної терапії з психологом.

Результати опитувальника «Ваші стосунки насильницькі чи добровільні?»

Згідно з даними опитування, відповіді респондентів на запитання щодо домашнього насильства розподілилися у наведених нижче відсотках.

1) З блоку питань про психологічне насильство відповіли :

- Вас критикують, обзивають відповіло — 33% респондентів;
- Вам кажуть, що ви дурні — 20% респондентів;
- Над вами насміхаються — 27% респондентів;
- Вас звинувачують, змушують почуватися винним — 40% респондентів;
- Спотворюють ваші слова — 37% респондентів;
- Вам брешуть або заперечують свої вчинки — 30% респондентів;
- Вам забороняють виходити, кудись і коли вам хочеться — 20% респондентів;
- У вас пригнічений настрій — 40% респондентів;
- Вас ігнорують, не звертають увагу, відмовляються вислухати — 30% респондентів;
- Вам не дають висловлювати думки, виключають із бесіди — 20% респондентів;
- Вам не дозволяють зустрічатися з родиною, друзями — 20% респондентів;
- Вас змушують звітувати за кожну хвилину, коли вас не було вдома — 27% респондентів;

- Вас звинувачують у тому, що у вас є інші справи/стосунки з іншими — 30% респондентів;
- Від вас приховують інформацію — 27% респондентів;
- Вас позбавляють їжі і сну — 7% респондентів;
- Вам кажуть, що ви божевільний — 27% респондентів;
- У вас була загроза або спроба вчинити самогубство — 30% респондентів;
- Ваш партнер зловживає наркотиками або алкоголем — 17% респондентів;
- Ваш партнер задивляється на інших жінок — 33% респондентів;
- Вам кажуть, щоб пішли від вас — 23% респондентів;
- Вам вказують як одягатися — 10% респондентів;
- Ваш партнер не виконує обіцяного — 33% респондентів;
- Вас публічно ображають — 23% респондентів;
- Ваш партнер вважає вас своєю власністю — 43% респондентів;

Згідно з наданих даних найбільш вираженими відповідями у відсотках є : партнер вважає своєю власністю, пригнічений настрої, критикують, обзивають; спотворюють слова; брешуть або заперечують свої вчинки; партнер не виконує обіцяного; звинувачення у стосунках із іншими; ігнорують, не звертають увагу, відмовляються вислухати; звинувачення, що змушують почуватися винним та задивляння на інших жінок.

Зазначені результати криють у собі види психологічного аб'юзу — критику особистості, газлайтинг, неглект та неадекватні ревності.

2) З блоку питань про фінансове насильство:

- З вами не обговорюють, як витратити гроші — 30% респондентів;
- Ви повинні просити гроші або заробляти їх у ліжку — 10% респондентів;
- Вам видають подачки — 10% респондентів;

— Вас змушують звітувати за кожну витрачену копійку — 10 % респондентів;

— Вам не дають грошей — 17% респондентів;

— Ваш партнер приховує свої доходи — 20 % респондентів;

— У вас забирають гроші, які ви заробили — 10% респондентів;

— Ви змушені приховувати свої доходи — 20% респондентів;

Відповіді респондентів свідчать, що фінансовий аб'юз в окремих випадках є, але загалом мають низькі відсотки. Серед частих відповідей зустрічаються такі проблеми в шлюбних відносинах респондентів: відсутність обговорень щодо витрат; вимушеність приховування своїх доходів; партнер приховує свої доходи.

3) З блоку питань про сексуальне насильство:

— Ваш партнер злиться, якщо вам не хочеться сексу — 30% респондентів;

— Ваш партнер виконує з вами сексуальні дії без вашої згоди — 10% респондентів;

— Вас примушують до сексу під загрозою насильства — 3% респондентів;

— Ваш партнер використовує порнографію (без вашої згоди) — 13% респондентів;

— Ваш партнер вас гвалтує — 13% респондентів;

— Ваш партнер примушує вас мастурбувати — 3% респондентів;

— Ваш партнер примушує вас до групового сексу — 0% респондентів;

— Вас примушують до сексу з іншими (наприклад, з друзями) — 0 % респондентів;

— Вас примушують до сексу за гроші — 3% респондентів;

Отримані відсотки свідчать, що сексуальне насильство в шлюбних відносинах респондентів на низькому рівні. Хоча поодинокі випадки можна

побачити у таких твердженнях: ваш партнер злиться, якщо вам не хочеться сексу; ваш партнер вас гвалтує. Можливими причинами наявних відповідей є відсутність можливості захистити себе фізично від гвалтування або психологічно від примусу до статевого акту (невміння говорити "Ні")

4) З блоку питань про фізичне насильство :

- Вас штовхають, смикають, збивають з ніг — 13% респондентів;
- Вам дають ляпаса, б'ють кулаком — 10% респондентів;
- Вас кусають - 40% респондентів;
- Вас б'ють ногами — 3% респондентів;
- Вас тягають за волосся — 13% респондентів;
- Вас зв'язують, надягають наручники — 20% респондентів;
- Вам наносять опіки — 0% респондентів;
- Вам викручують руки або ноги — 13% респондентів;
- Вас б'ють по голові — 7 % респондентів;
- Вас намагаються задушити/придушують — 7% респондентів;
- Вас б'ють головою — 17% респондентів;
- Вам роблять порізи або погрожують ножем — 3% респондентів;
- Вас поранили зі зброї або іншим предметом — 0% респондентів;
- Спалили або розірвали ваші речі — 3% респондентів;
- Ваш партнер здійснив насильство над вашими друзями, рідними — 0 % респондентів;
- Ваш партнер здійснив насильство над тваринами — 0% респондентів;

Хоча фізичне насильство як показник займає низький рівень, але серед відповідей є випадки побоїв або пошкоджень речей. Низький показник може свідчити про закритість в шлюбних відносинах, адже не прийнято піднімати тему домашнього насильства. Також є відповіді: вас кусають; надягають наручники; тягають за волосся – ці дії були за згодою респондентів, як елемент БДСМ-практик у шлюбних відносинах.

5) З блоку питань про інші види насильства :

- Вам погрожують завдати фізичної шкоди — 10% респондентів;
- Погрожують фізичною шкодою іншим членам родини — 0% респондентів;
- Вам погрожують зброєю або іншими предметами — 7% респондентів;
- Погрожують вас убити — 3 % респондентів;
- Лихословлять або кричать вам в обличчя — 30% респондентів;
- Розкидають їжу або речі, ламають, псують майно — 10% респондентів;
- Занадто швидко або необережно ведуть автівку — 7% респондентів;
- Шпигують за вами, переслідують вас або влаштовують вам перевірки — 7% респондентів;
- Не ідуть, якщо ви просите про це — 20% респондентів;
- Перепиняють вам шлях, не дають вийти з кімнати — 20% респондентів;
- Скоюють учинки, які принижують вас або змушують вас їх робити — 17% респондентів;
- Обговорюють ваше сексуальне життя (стосунки) із друзями, рідними, іншими людьми — 23% респондентів;
- Купають вам подарунки щоб переконати у своєму каятті — 23% респондентів.

Шкала інші види насильства також виявила низький рівень, але можна зробити акцент на таких проблемах шлюбних відносин респондентів, що існують в окремих випадках як: лихословлять або кричать в обличчя; обговорення ваше сексуальне життя (стосунки) із друзями, рідними, іншими людьми; переконують у своєму каятті через подарунки. Виділені відповіді

орієнтовані на прив'язування жертви до аб'юзера та психологічного, фізичного приниження жертви.

Отримані результати дозволили нам виокремити найбільш вагомі проблеми аб'юзу. Такі пункти опитувальника як: вас звинувачують у тому, що у вас є інші справи/стосунки з іншими; від вас приховують інформацію; ваш партнер задивляється на інших жінок — займають лідируючі позиції у відповідях респондентів і містять у собі почуття ревнощів. Згідно з видів ревнощів виділяють і можливі причини, а саме :

1. Власницькі ревнощі - «девіз»: «Річ завжди повинна належати своєму господареві». Можливі наступні причини таких ревнощів: зрада чи підозріла поведінка партнера, охолодження почуттів коханого, відсутність інформації про нього, розлука, яка компрометує інформацію. Розвитку власницьких ревнощів в сильному ступені сприяють такі риси характеру: владолюбство, емоційна холодність, нездатність прощати, впертість, педантизм і невміння поважати особистість іншої людини.

2. Ревнощі від утиску. Зазвичай властива людям з тривожно-недовірливим характером, невпевненим у собі, з комплексом неповноцінності, схильністю до перебільшення небезпеки. Такий вид ревнощів сприяє низькій самооцінці, яка, може сформуватися неправильними діями іншої людини або переживанням своєї сексуальної неспроможності. Для таких людей характерно небажання допустити порівняння з можливим суперником з побоювання програти в очах коханої людини.

3. Відображена ревнощів. Їх джерело - проекція власної подружньої невірності, ненадійності на іншого партнера. Логіка таких ревнощів проста: «якщо я можу стати об'єктом любові іншого, то напевно і мій партнер на це здатний». Подібні ревнощі найбільш далекі від любові.

Але, оскільки дослідження не містить коментарів про відповіді з опитувальника, не можна і виділити вид та причини ревнощів у шлюбних відносинах наших респондентів, що становили би власну специфіку.

Отже, серед заповнених відповідей щодо 5-ти видів аб'юзу, у більшості респонденти відмічали - психологічний аб'юз, як наявне домашнє насилля. Але згідно з наступним показником дослідження – види аб'юзу:

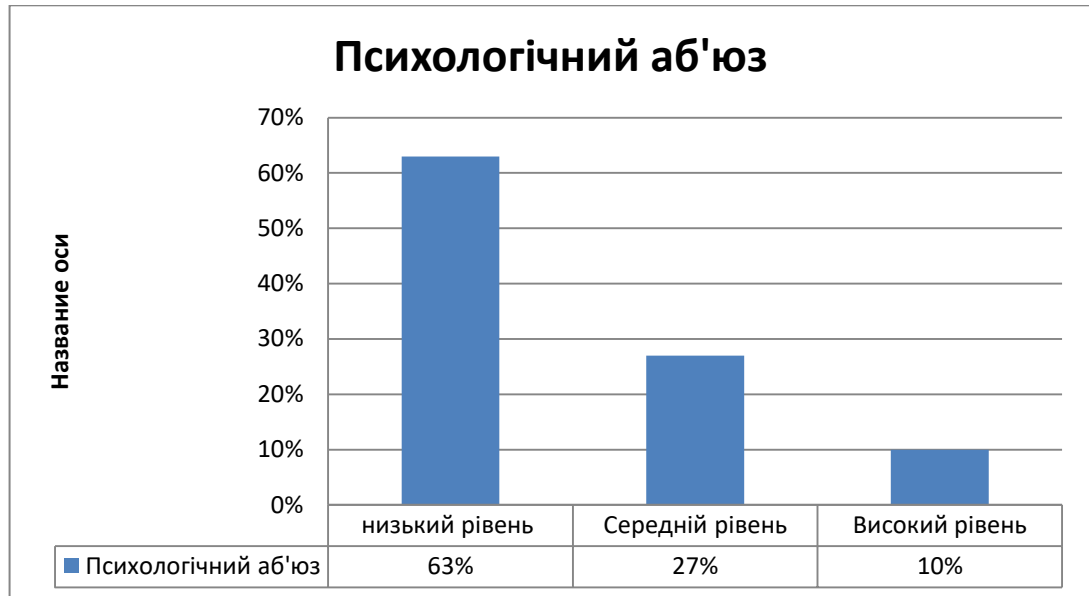

Рис. 2.9. «Психологічний аб'юз» у шлюбних відносинах респондентів

За результатами рис. 2.9, ми бачимо, що «психологічний аб'юз» у шлюбних відносинах респондентів складає — 63% респондентів на низькому рівні, 27% респондентів на середньому рівні, 10% респондентів на високому рівні.

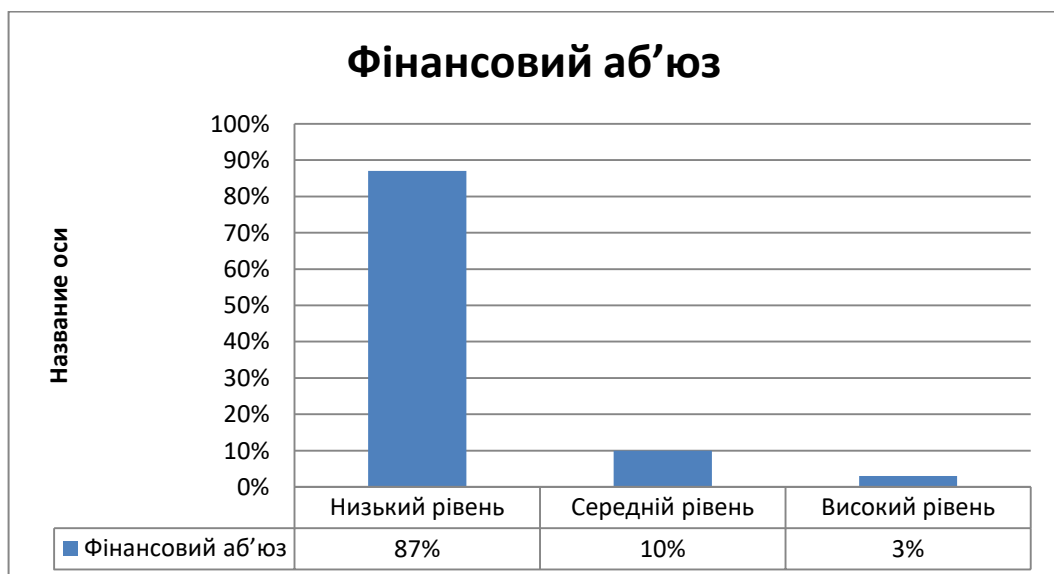

Рис. 2.10. «Фінансовий аб'юз» у шлюбних відносинах респондентів

За результатами рис. 2.10, ми бачимо, що «фінансовий аб'юз» у шлюбних відносинах респондентів складає: на низькому рівні — 87% респондентів, на середньому рівні — 10% респондентів, на високому — 3% респондентів.

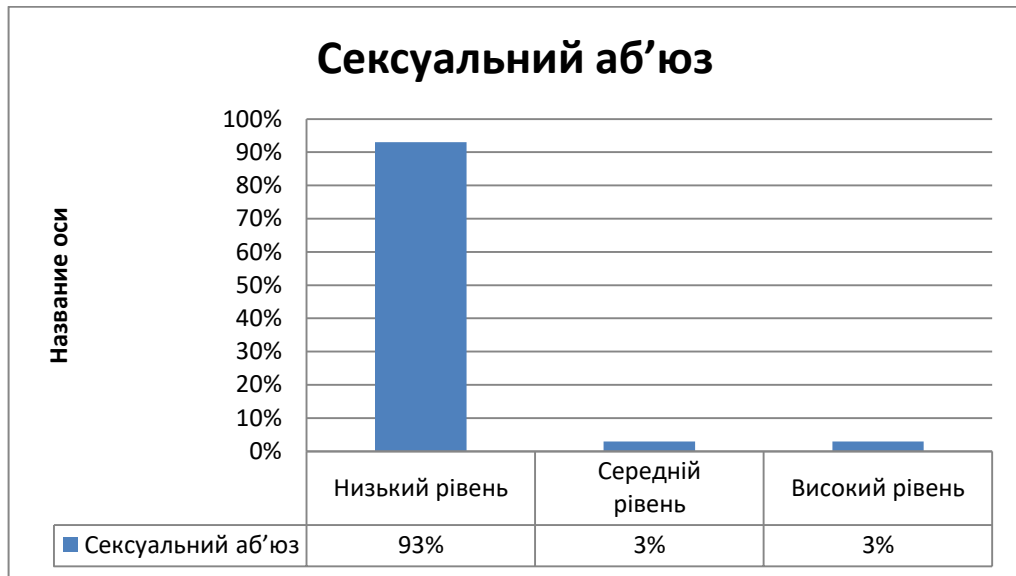

Рис. 2.11. «Сексуальний аб'юз» у шлюбних відносинах респондентів

За результатами рис. 2.11, ми бачимо, що «сексуальний аб'юз» у шлюбних відносинах респондентів переважає низький рівень — 93% респондентів, 3% респондентів на середньому рівні, 3% респондентів на високому рівні.

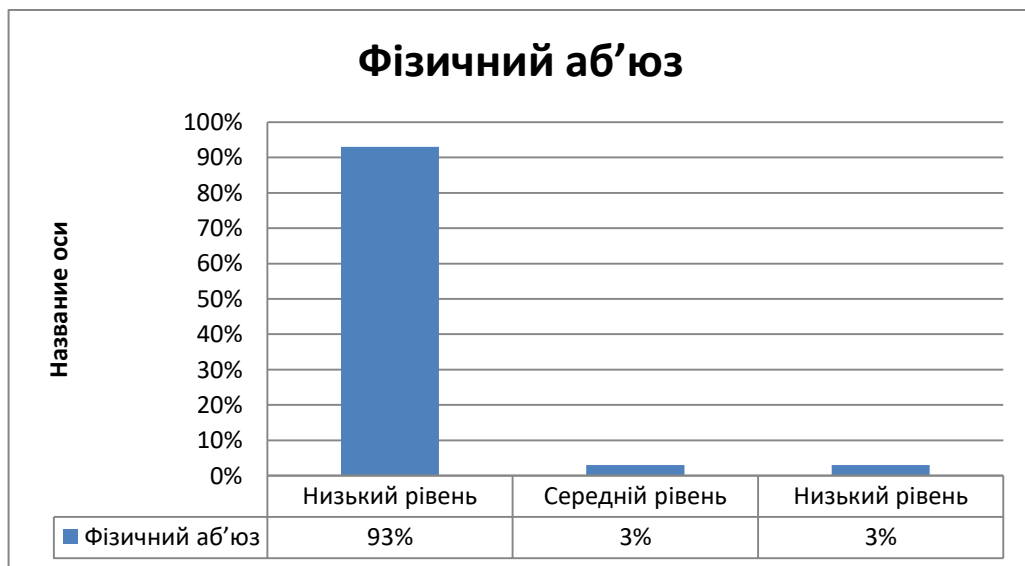

Рис. 2.12. «Фізичний аб'юз» у шлюбних відносинах респондентів

За результатами рис. 2.12, ми бачимо, що «фізичний аб'юз» у шлюбних відносинах респондентів відзначається у 93% респондентів на низькому рівні та 3% респондентів на середньому рівні, 3% респондентів на високому рівні.

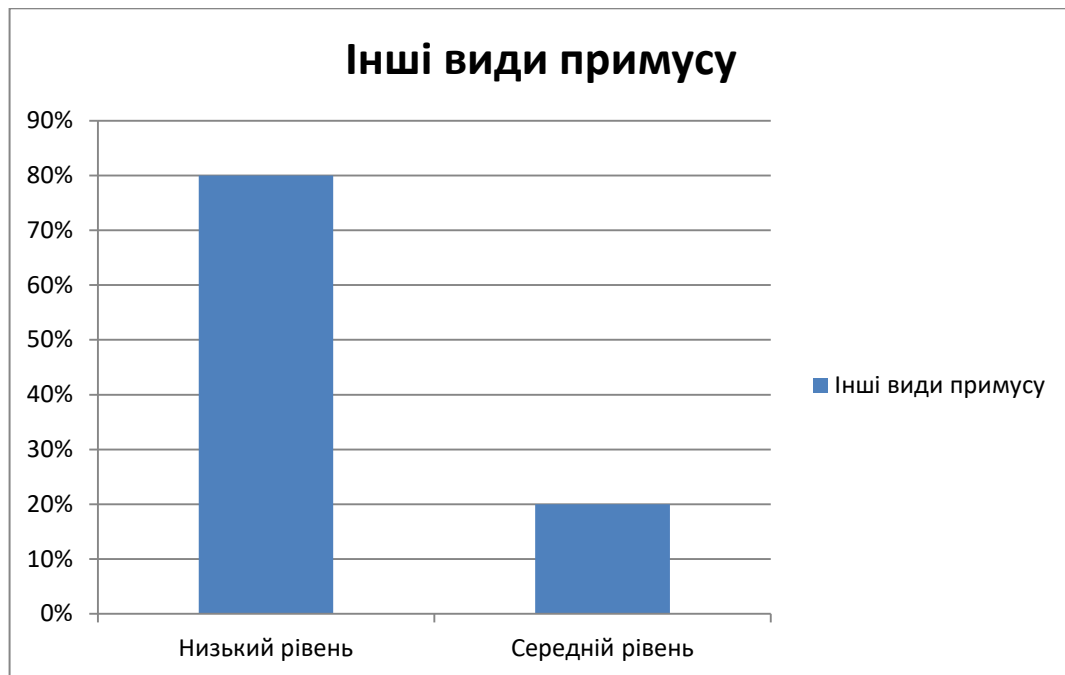

Рис. 2.12. «Інші види примусу» у шлюбних відносинах респондентів

За результатами рис. 2.12, ми бачимо, що «Інші види примусу» у шлюбних відносинах респондентів визначає, що у 80% респондентів даний вид аб'юзу на низькому рівні та у 20% респондентів на середньому рівні.

У 2022 році було проведено пілотажне дослідження з проблеми «Психологічні особливості аб'юзу в шлюбних відносинах». Але був використаний лише один опитувальник «Ваші стосунки насильницькі чи добровільні?». У дослідженні прийняли участь 21 жінка-респондент віком від 20 до 35 років.

Аналіз статистичного результату виявив, що тривалість шлюбних відносин респондентів з партнерами складав у середньому 3 роки.

Згідно з даними опитування, відповіді респондентів на запитання щодо домашнього насильства розподілилися у наведених нижче відсотках.

Згідно з даними опитування, відповіді респондентів на запитання щодо домашнього насильства розподілилися у наведених нижче відсотках.

1) З блоку питань про психологічне насильство відповіли :

- Вас критикують, обзивають відповіло — 16% респондентів;
- Вам кажуть, що ви дурні — 11% респондентів;
- Над вами насміхаються — 26% респондентів;
- Вас звинувачують, змушують почуватися винним — 32% респондентів;
- Спотворюють ваші слова — 32% респондентів;
- Вам брешуть або заперечують свої вчинки — 26% респондентів;
- Вам забороняють виходити, куди і коли вам хочеться — 16% респондентів;
- У вас пригнічений настрій — 21% респондентів;
- Вас ігнорують, не звертають увагу, відмовляються вислухати — 26% респондентів;
- Вам не дають висловлювати думки, виключають із бесіди — 16% респондентів;
- Вам не дозволяють зустрічатися з родиною, друзями — 0% респондентів;
- Вас змушують звітувати за кожну хвилину, коли вас не було — 16% респондентів;
- Вас звинувачують у тому, що у вас є інші справи/стосунки з іншими — 42% респондентів;
- Від вас приховують інформацію — 42% респондентів;
- Вас позбавляють їжі і сну — 0% ; Вам кажуть, що ви божевільний — 21% респондентів;
- У вас була загроза або спроба вчинити самогубство — 16% респондентів;

— Ваш партнер зловживає наркотиками або алкоголем — 21% респондентів;

— Ваш партнер задивляється на інших жінок — 37% респондентів;

— Вам кажуть, щоб ви пішли — 21% респондентів;

— Вам вказують як одягатися — 21% респондентів;

— Ваш партнер не виконує обіцяного — 26% респондентів;

— Вас публічно ображають — 16% респондентів;

— Ваш партнер вважає вас своєю власністю — 16% респондентів;

Згідно з наданих даних найбільш вираженими відповідями у відсотках є: звинувачення у стосунках із іншими; приховування інформації; звинувачення, що змушують почуватися винним та задивляння на інших жінок. Зазначені пункти можуть криють у собі ревності, недовіру партнерів, підозру у зраді. Про можливі причини ревності буде згадано нижче.

2) З блоку питань про фінансове насильство:

— З вами не обговорюють, як витратити гроші — 21% респондентів;

— Ви повинні просити гроші або заробляти їх у ліжку — 5% респондентів;

— Вам видають подачки — 5% респондентів;

— Вас змушують звітувати за кожну витрачену копійку — 0 % респондентів;

— Вам не дають грошей — 0% респондентів;

— Ваш партнер приховує свої доходи — 0 % респондентів;

— У вас забирають гроші, які ви заробили — 0% респондентів;

— Ви змушені приховувати свої доходи — 11 респондентів;

Відповіді респондентів свідчать, що фінансовий аб'юз в окремих випадках є, але загалом мають низькі відсотки. Серед рідких, але наявних проблем існують: відсутність обговорень щодо витрат; вимушеність приховування своїх доходів; необхідність просити гроші або їх видають у вигляді подачок.

3) З блоку питань про сексуальне насильство :

- Ваш партнер злиться, якщо вам не хочеться сексу — 5% респондентів;
- Ваш партнер виконує з вами сексуальні дії без вашої згоди — 0% респондентів;
- Вас примушують до сексу під загрозою насильства — 0% респондентів;
- Ваш партнер використовує порнографію (без вашої згоди) — 0% респондентів;
- Ваш партнер вас гвалтує — 5% респондентів;
- Ваш партнер примушує вас мастурбувати — 0% респондентів;
- Ваш партнер примушує вас до групового сексу — 0% респондентів;
- Вас примушують до сексу з іншими (наприклад, з друзями) — 0% респондентів;
- Вас примушують до сексу за гроші — 0% респондентів;

Отримані відсотки свідчать, що сексуальне насильство у свмейних відносинах відсутнє, але зустрічають поодинокі випадки у твердження: ваш партнер злиться, якщо вам не хочеться сексу та ваш партнер вас гвалтує. Можливими причинами наявних відповідей є відсутність можливості захистити себе фізично від гвалтування або психологічно від примусу до статевого акту (невміння говорити "Ні")

4) З блоку питань про фізичне насильство :

- Вас штовхають, смикають, збивають з ніг — 5% респондентів;
- Вам дають ляпаса, б'ють кулаком — 5% респондентів;
- Вас кусають - 0% респондентів;
- Вас б'ють ногами — 11% респондентів;
- Вас тягають за волосся — 5% респондентів;
- Вас спускають вниз по сходах — 0% респондентів;

- Вас зв'язують, надягають наручники — 0% респондентів;
- Вам наносять опіки — 0% респондентів;
- Вам викручують руки або ноги — 0% респондентів;
- Вас б'ють по голові — 5% респондентів;
- Вас намагаються задушити — 5% респондентів;
- Вас душать або тримають вашу голову під водою — 0% респондентів;
- Вас б'ють головою — 0% респондентів;
- Вам роблять порізи або погрожують ножем — 0% респондентів;
- Вас поранили зі зброї або іншим предметом — 0% респондентів;
- Спалили або розірвали ваші речі — 5% респондентів;
- Ваш партнер здійснив насильство над вашими друзями, рідними — 5 % респондентів;
- Ваш партнер здійснив насильство над тваринами — 5% респондентів;

Хоча фізичне насильство як показник займає низький рівень, але серед відповідей є випадки побоїв або пошкодження речей. Низький показник може свідчити про закритість шлюбних відносин, адже не прийнято піднімати тему домашнього насильства.

5) 3 блоку питань про інші види насильства :

- Вам погрожують завдати фізичної шкоди — 11% респондентів;
- Погрожують фізичною шкодою іншим членам родини — 5% респондентів;
- Вам погрожують зброєю або іншими предметами — 0% респондентів;
- Погрожують вас убити — 0 % респондентів;
- Лихословлять або кричать вам в обличчя — 16% респондентів;
- Розкидають їжу або речі, ламають, псують майно — 11% респондентів;

- Занадто швидко або необережно ведуть автівку — 11% респондентів;
- Шпигують за вами, переслідують вас або влаштовують вам перевірки — 5% респондентів;
- Не йдуть, якщо ви просите про це — 11% респондентів;
- Перепиняють вам шлях, не дають вийти з кімнати — 11% респондентів;
- Скоюють учинки, які принижують вас , або змушують вас їх робити — 21% респондентів;
- Обговорюють ваше сексуальне життя з друзями, рідними, іншими людьми— 21% респондентів;
- Купають вам подарунки щоб переконати у своєму каятті — 21 %.

Шкала інші види насильства також виявила низький рівень, але можна зробити акцент на таких проблемах, що існують в окремих випадках як : скоєння учинків, які принижують гідність партнера, обговорення статевої орієнтації та переконання у своєму каятті через подарунки. Виділені відповіді орієнтовані на прив'язування жертви до аб'юзера та психологічного, фізичного її приниження.

Отримані результати дозволили нам виокремити найбільш вагомі проблеми аб'юзу. Такі пункти опитувальника як: вас звинувачують у тому, що у вас є інші справи/стосунки з іншими; від вас приховують інформацію; ваш партнер задивляється на інших жінок - займають лідируючі позиції у відповідях респондентів і містять у собі почуття ревності.

Отже серед заповнених відповідей щодо 5-х видів аб'юзу у більшості жінки відмічали - психологічний як наявне насилля. Але згідно з наступним показником дослідження – види аб'юзу:

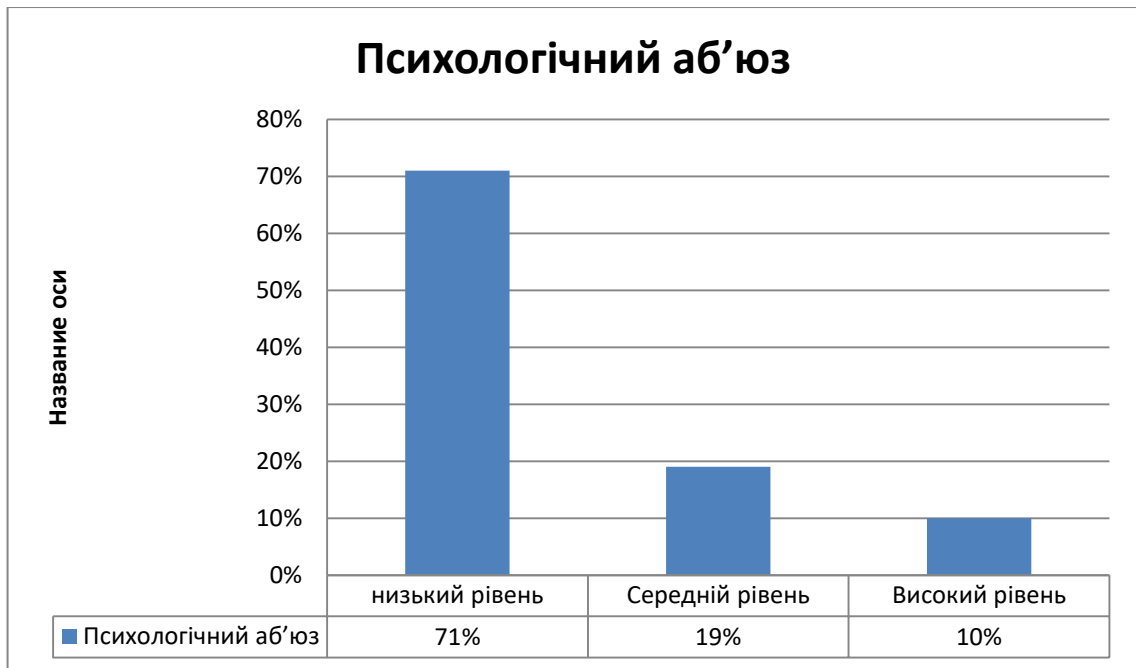

Рис. 2.13. «Психологічний аб'юз» у шлюбних відносинах пілотажних респондентів

За результатами рис. 2.13, ми бачимо, що «психологічний аб'юз» у шлюбних відносинах пілотажних респондентів складає – 71% респондентів на низькому рівні, 19% респондентів на середньому рівні, 10% респондентів на високому рівні.

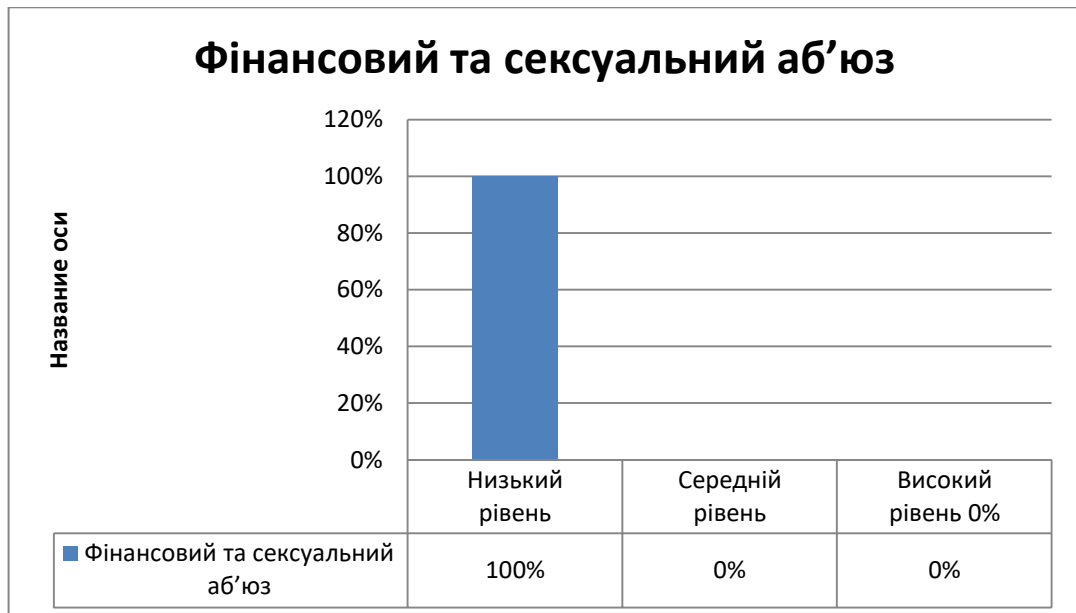

Рис. 2.14. «Фінансовий та сексуальний аб'юз» у шлюбних відносинах пілотажних респондентів

За результатами рис. 2.14, ми бачимо, що «Фінансовий та сексуальний аб'юз» переважає у респондентів на низькому рівні – 100% респондентів.

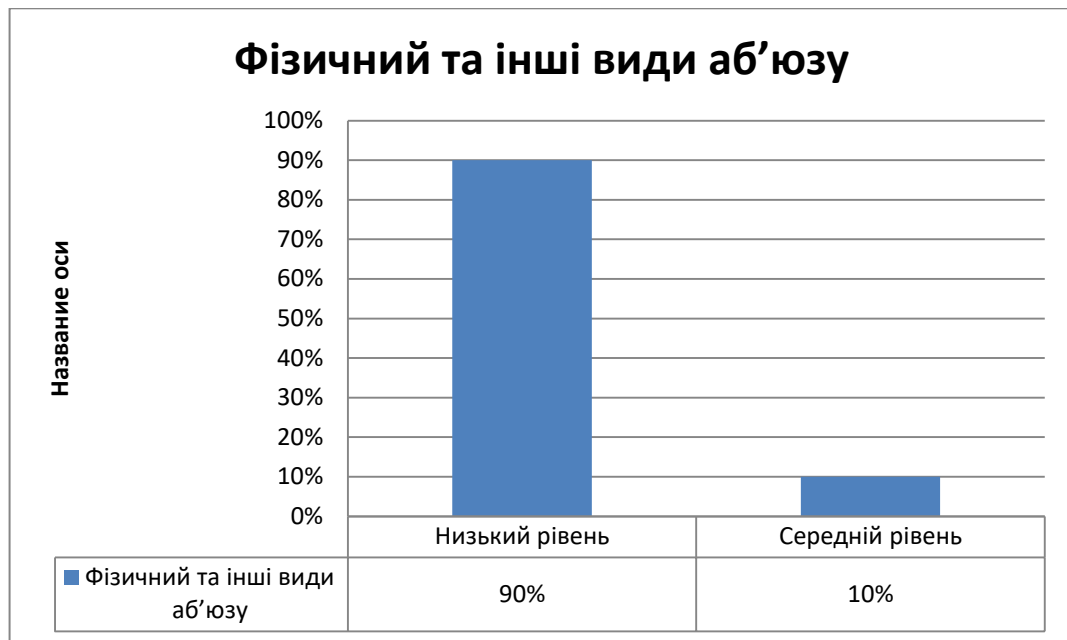

Рис. 2.15. «Фізичний та інші види аб'юзу» у шлюбних відносинах пілотажних респондентів

За результатами рис. 2.15, ми бачимо, що «Фізичний та інші види аб'юзу» мають по 90% респондентів на низькому рівні та 10% респондентів на середньому рівні.

Згідно з аналізу даних, можна стверджувати, що фінансовий та сексуальний аб'юз у данній виборці відсутній.

З огляду на отримані результати необхідно навести низку рекомендацій щодо профілактики входження в аб'юзивні стосунки.

Результати методики «Визначення міжособистісних залежностей»

Згідно з даними опитування, найбільшу кількість відповідей респонденти на запитання щодо відчуття себе у шлюбних відносинах, відображається у наведених нижче відсотках.

1) Шкала «Деструктивна сверхзалежність»:

— Інші люди мені здаються більш впевненими, ніж я — 47% респондентів відповіли «Так»;

— Мене легко образити критикою — 47% респондентів відповіли «Так»;

— Необхідність відповідати за щось змушує мене хвилюватися — 37% респондентів відповіли «Скоріше так»;

— Я відчуваю себе набагато комфортніше, коли хтось інший бере на себе відповідальність — 20% респондентів відповіли «Скоріше так»;

— Інші не розуміють, наскільки їх слова можуть мене образити — 20% респондентів відповіли «Ні»;

— Для мене важливо, щоб інші люди любили мене — 27% респондентів відповіли «Скоріше так»;

— Я б вважав за краще поступитися і зберегти мирні відносини з партнером, ніж відстоювати свою думку і виграти в суперечці — 27% респондентів відповіли «Скоріше ні»;

— Я щасливий, коли керує хтось інший — 23% респондентів відповіли «Ні»;

— Коли я сперечаюся з будь-ким, мене хвилює, що наші відносини можуть надовго зіпсуватися — 20% респондентів відповіли «Так»;

— Я іноді погоджуюся з тим, у що я насправді не вірю, заради того щоб сподобатися іншим — 27% респондентів відповіли «Важко відповісти».

Отже, більшість респондентів має тенденцію до : вважання, що інші люди більш певні; чутливі до критики; тривожності при необхідності відповідати за щось; покладання відповідальності на інших; потреби у любові зі сторони інших людей; хвилювань за стосунки під час сварки. Відповіді респондентів свідчать про догідливість їх у стосунках та готовність віддати відповідальність своїй партнерці.

2) Шкала «Дисфункціональна залежність»:

— Інші люди хочуть занадто багато від мене — 30% респондентів відповіли «Скоріше ні»;

— Коли хтось наближається до мене дуже близько, я прагну віддалитися — 33% респондентів відповіли «Ні»;

— Час від часу мені необхідно віддалятися від навколишньої дійсності — 47% респондентів відповіли «Так»;

— Я б хотів мати більше часу для самого себе — 37% респондентів відповіли «Так»;

— Я вважаю за краще приймати рішення самостійно, не спираючись на думку інших людей — 27% респондентів відповіли «Ні»;

— Я не люблю відкривати про себе занадто багато приватної інформації — 33% респондентів відповіли «Так»;

— Я іноді боюся мотивів інших людей — 30% респондентів відповіли «Скоріше ні»; Я щасливий, коли я працюю самостійно — 40% респондентів відповіли «Так»;

— Для мене дуже важливо бути незалежним і самодостатнім — 27% респондентів відповіли «Так»;

— Коли справи йдуть не дуже добре, я намагаюся заховати свої почуття і бути сильним — 27% респондентів відповіли «Так»

Отже, відповіді більшої частини респондентів визначали, що: періодами виникає потреба у відділенні себе від інших; є бажання думати більше про себе; не мають намір ділитися занадто особистісною інформацією; комфортно працювати наодинці та почувати себе самодостатніми; намагаюся заховати свої почуття і бути сильним. Відповіді респондентів можна пов'язати із бажанням відділитися від оточуючих (у тому числі від аб'юзивого партнера) задля реалізації своїх можливостей.

3) Шкала «Здорова залежність»:

— Я вірю, що більшість людей в глибині душі хороші і мають добрі наміри — 37% респондентів відповіли «Так»;

— Я здатний поділитися своїми потаємними думками і почуттями з людьми, яких я добре знаю — 43% респондентів відповіли «Так»;

— Я спокійно себе почуваю, коли прошу у інших допомога — 33% респондентів відповіли «Так»;

— Я не хвилююся про те, як мене сприймають інші люди — 23% респондентів відповіли «Важко відповісти»;

— Я часто йду на компроміси з людьми, які орієнтовані на співпрацю — 43% респондентів відповіли «Скоріше так»;

— Мої стосунки з іншими саме такі, якими я і хотів би їх бачити - навіть якби я міг, я не став би нічого змінювати — 23% респондентів відповіли «Важко відповісти»;

— Я сприймаю себе як людину, здатну добре справлятися з розчаруваннями і перешкодами — 23% респондентів відповіли «Скоріше так»;

— У відносинах з іншими мені зручно і пропонувати допомогу людям, які її потребують, і просити у інших підтримку, коли я в ній потребу — 33% респондентів відповіли «Скоріше так»;

— Коли я сварюся з ким-небудь, я впевнений, що наші відносини відновляться — 10% респондентів відповіли «Важко відповісти»;

— Мені легко довіряти людям — 20% респондентів відповіли «Важко відповісти».

Згідно з поданих відсотків, найбільшу кількість зібрали такі відповіді респондентів як: я вірю, що більшість людей в глибині душі хороші і мають добрі наміри; я здатний поділитися своїми потаємними думками і почуттями з людьми, яких я добре знаю; я спокійно себе почуваю, коли прошу у інших допомогу; я часто йду на компроміси з людьми, які орієнтовані на співпрацю; я сприймаю себе як людину, здатну добре справлятися з розчаруваннями і перешкодами; у відносинах з іншими мені зручно і пропонувати допомогу людям, які її потребують, і просити у інших підтримку, коли я в ній потребу. Наведені пункти можуть свідчити про потенціал та потяг до здорових стосунків.

Рис. 2.16. Показники шкали «Деструктивна свержзалежність» результати основної вибірки респондентів

Згідно з рис. 2.16 показниками шкали «Деструктивна свержзалежність» складає - 47% респондентів на середньому рівні, 30% респондентів на високому рівні, та 13% респондентів на низькому рівні.

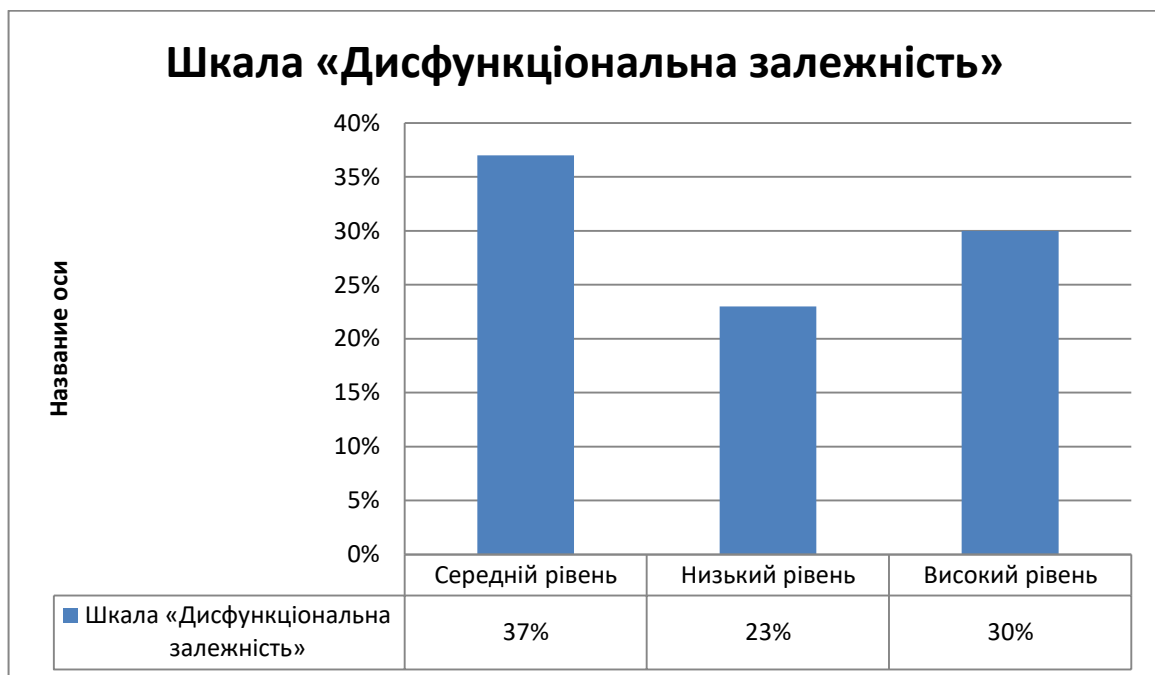

Рис. 2.17. Показники шкали «Дисфункціональна залежність» результати основної вибірки респондентів

Згідно з рис. 2.17 показниками шкали «Дисфункціональна залежність» складає: – 37% респондентів на середньому рівні, 30% респондентів на високому рівні, та 23% респондентів на низькому рівні.

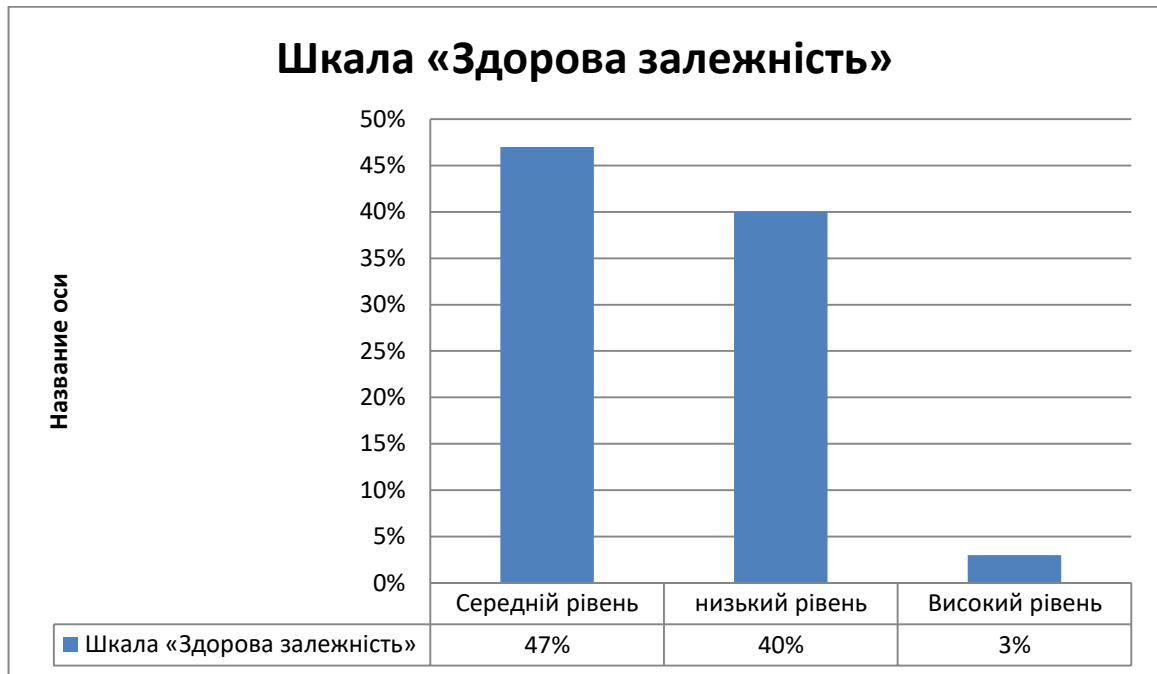

Рис. 2.18. Показники шкали «Здорова залежність» результати основної вибірки респондентів

Згідно з рис. 2.17 показниками шкали «Здорова залежність» складає – 47 % респондентів на середньому рівні, 40% респондентів на низькому рівні, та 3% респондентів на високому рівні.

Отже згідно з результатами методики у респондентів виражена деструктивна залежність, що відображається у: сильній потребі в емоційній близькості, любові і прийнятті з боку вагомих людей, ригідне прагнення до отримання допомоги і підтримки на тлі постійного відчуття себе безпомічного і слабого незалежно від конкретної ситуації; та шкала здорова залежність – у здатності звертатися за допомогою в міру виникнення об'єктивної необхідності, гнучкість в вміння встановлювати довготривалі емоційні стосунки.

За результатами емпіричного дослідження, можемо зробити висновок:

— у стосунках респондентів існують виражені проблеми, які приносять дискомфорт. У подібних стосунках партнер періодично, але виражено проявляє домашнє насильство. Відповіді на закриті запитання в анкеті показали, що більшість респондентів не помічали на початку шлюбних відносин ознак аб'юзу, що можливо пов'язано з соціальною бажаністю партнера, також було виявлено невдоволення респондентів від шлюбних аб'юзивних відносин.

— вираженими видами аб'юзу у шлюбних відносинах респондентів виявлений психологічний аб'юз та інші види примусу (загроза стосується не тільки респондента, але й її оточуючих), фінансовий аб'юзу.

— більшість респондентів мають схильність до здорової залежності - у здатності звертатися за допомогою в міру виникнення об'єктивної необхідності, гнучкість та вміння встановлювати довготривалі емоційні стосунки. Виражена частка респондентів має тенденцію до деструктивної залежності, що відображається у сильній потребі в емоційній близькості, любові і прийнятті з боку вагомих людей.

Отже, можемо зробити висновок, що гіпотези нашого дослідження підтвердились, а саме: у шлюбних відносинах психологічний вид аб'юзу є найбільш вираженим, та сприймається більшістю жінок, як психологічне насилля; фінансовий, сексуальний, фізичний та інші види аб'юзу проявляються у шлюбних відносинах рідко, та не відносяться жінками до прояву насильства.

2.3. Рекомендації подолання аб'юзних відносин

1) Встановіть дистанцію. Створюйте з самого початку правила для ваших відносин.

2) Розмовляйте коректно.

3) Завжди використовуйте «Я-повідомлення». Наприклад, говорите так: «Я відчуваю, що ...», « Мені треба, щоб ...», «Я хочу, щоб ...», «Я кажу тобі все це, тому що я.....» (ціную нашу сім'ю, люблю тебе, хочу поліпшити наші відносини і т.п.).

4)«Ні, я не хочу» - це нормально. Не бійтесь говорити «Ні» і «Я не хочу». Це не є скандалом, не є конфліктом, не виглядає безглуздо. Це абсолютно нормальний людське стан: чогось не хотіти і захищати себе. Пам'ятайте, що люди потребують спілкування з іншими людьми.

5) Не намагайтеся наздогнати і заподіяти добро. Навіть не думайте про те, щоб переробити або перевиховати аб'юзера, привести його до розуму.

6) Концепція «Ти - не я. Ми різні». Вона дозволяє розвинути повагу, проявляти співчуття і в підсумку дає можливість будувати здорові відносини з іншими людьми.

7)Тримати пріоритети. Відстоюйте свої власні кордони.

8)Бути в твердим у своїх позиціях. Наполягати на них, якщо необхідно.

9) Розірвати нездорові відносини. Якщо є можливість поговорити, краще припинити сварку або агресивність. Це фаза «детоксикації», під час якої необхідно стримувати негативні емоції. Якщо ви вирішите припинити стосунки, скасуйте всі контактні форми.

10) Шукайте підтримки. Щоб припинити токсичні стосунки, необхідна постійна підтримка вашої родини та друзів. Розуміння, що поруч є інші люди, може допомогти вам подолати страх, розчарування та розгубленість, викликані вашим досвідом.

11) Прийміть наслідки. Перебування з іншою людиною протягом тривалого періоду часу може призвести до душевного болю та смутку. Однак це частина переходу, і це нормально пережити цей період горя на шляху до прийняття.

12) Працюйте над своєю самооцінкою. Зосередьтеся на власних проектах, займайтеся спортом і оточіть себе позитивними людьми, щоб попрацювати над своєю самооцінкою. Після розриву токсичних стосунків

люди часто мають низьку самооцінку та невпевненість у собі. Тому дуже важливо приділити час роботі над собою.

13) Практикуйте техніки релаксації. Техніки розслаблення можуть бути дуже корисними для тих, хто залишає токсичні стосунки. Дихальні вправи, йога та масаж можуть допомогти контролювати такі емоції, як нервозність, страх і тривога, які виникають під час завершення певної частини вашого життя.

14) Обов'язково звертайтеся за допомогою психолога, психотерапевта.

ВИСНОВКИ

1. За результатами теоретичного дослідження визначено, що «шлюб» - це постійний союз чоловіка та жінки, укладений на основі особистих почуттів і статевих стосунків, а також з метою створення сім'ї. Він регулює відносини між чоловіком і жінкою щодо народження, виховання та утримання дітей. Шлюб є необхідною умовою для створення сім'ї, а подружня пара є ядром сімейного об'єднання. Шлюб може бути щасливим, якщо між подружжям панує сімейна гармонія, але є ризик згодом зустріти людину, здатну викликати сильне почуття любові.

Сім'я - засноване на шлюбі та спорідненості об'єднання людей, об'єднаних спільністю побутом та взаємною відповідальністю, є основною умовою функціонування суспільства, невід'ємною частиною механізму життєдіяльності та демографічного відтворення поколінь. Її важливість настільки значима, що сім'ю іноді визначають як «основну клітину суспільства».

2. Проаналізувавши особливості аб'юзних відносин у шлюбі, можемо сказати, що сьогодні однією з найбільших світових проблем у сфері інституту сім'ї та шлюбу, яка торкається й України, безперечно є проблема домашнього насильства. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає насильство як «застосування фізичної сили до когось; застосування насильства для досягнення чогось; примусовий вплив на когось, щось».

Аб'юз - походить від англійського слова «abuse», що означає «образа», «жорстока поведінка», «зазнали насильства», «насильство», «зловживання», «ненормальне використання». Зазвичай цей термін використовується, коли йдеться про людей у міжособистісних стосунках, але його також можна застосовувати до інших типів стосунків: дружніх, робочих стосунків, у яких один виступає як «аб'юзер», а інший – як «жертва».

«Аб'юзер» – це особа, яка жорстоко, безжально чи несправедливо поводить з іншою людиною і використовується для опису особи, яка використовує насильницькі методи, такі як психологічне, фізичне, сексуальне чи економічне насильство для досягнення своїх цілей.

Аб'юз проявляється в таких формах: сексуальний, фізичний психологічний (емоційний) економічний (фінансовий).

3. На основі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження «домашнього насилля» та «аб'юзу в шлюбних відносинах», нами було вирішено провести емпіричне дослідження психологічних особливостей аб'юзних відносин у шлюбі. Дослідження проводилось на базі «Space Запоріжжя». Вибірку нашого дослідження склало 30 респондентів жінок з м. Запоріжжя, вік респондентів складає від 18 до 50 років, дослідження проводилось офлайн у період з травня по червень 2023 року.

В якості діагностичного матеріалу було використано такі методики: опитувальник «Ваші стосунки насильницькі чи добровільні?» (BSR SACVT)); анкета «Відчуття себе у шлюбних відносинах»; методика визначення міжособистісних залежностей.

Для підтвердження або спростування гіпотези дослідження, ми також використали проведене нами пілотажне дослідження у 2022 році з проблеми «Психологічні особливості аб'юзу в шлюбних відносинах». Але був використаний лише один опитувальник «Ваші стосунки насильницькі чи добровільні?». У дослідженні прийняли участь 21 жінка-респондент віком від 20 до 35 років.

За результатами емпіричного дослідження психологічних особливостей аб'юзних відносин у шлюбі, ми встановили, що:

— у стосунках респондентів існують виражені проблеми, які приносять дискомфорт. У подібних стосунках партнер періодично, але виражено проявляє домашнє насильство. Відповіді на закриті запитання в анкеті показали, що більшість респондентів не помічали на початку шлюбних відносин ознак аб'юзу, що можливо пов'язано з соціальною бажаністю

партнера, також було виявлено невдоволення респондентів від шлюбних аб'юзивних відносин.

— вираженими видами аб'юзу у шлюбних відносинах респондентів виявлений психологічний аб'юз та інші види примусу (загроза стосується не тільки респондента, але й її оточуючих), фінансовий аб'юзу.

— більшість респондентів мають схильність до здорової залежності - у здатності звертатися за допомогою в міру виникнення об'єктивної необхідності, гнучкість та вміння встановлювати довготривалі емоційні стосунки. Виражена частка респондентів має тенденцію до деструктивної залежності, що відображається у сильній потребі в емоційній близькості, любові і прийнятті з боку вагомих людей.

Отже, можемо зробити висновок, що гіпотези нашого дослідження підтвердились, а саме: у шлюбних відносинах психологічний вид аб'юзу є найбільш вираженим, та сприймається більшістю жінок, як психологічне насилля; фінансовий, сексуальний, фізичний та інші види аб'юзу проявляються у шлюбних відносинах рідко, та не відносяться жінками до прояву насильства.

4. Як завершальний етап нашого дослідження, було розроблено рекомендації подолання аб'юзних відносин. Рекомендації складаються з чотирнадцяти пунктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аб'юз та аб'юзні стосунки – що це таке, види, форми, та ознаки.
URL: <https://termin.in.ua/ab-iuz/>
2. Аб'юзивні стосунки. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B1%27%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%BD%D0%BA%D0%B8
3. Аб'юз: PSYMEDCARE. URL: <http://psymedcare.ru/abyuz>
4. Аб'юз у сім'ї, 2023. URL: <https://auroraproject.com.ua/blog/abuse-in-the-family.html>
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / гол. ред. В.Т. Бусел. Київ : Перун, 2007. 1736 с.
6. Всесвітній звіт про насильство та здоров'я. Женева : ВООЗ, 2002.
URL: <http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545615.pdf>
7. Гордєєва Н. О. Змінювання сім'ї в умовах трансформації суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціолог. наук : спец. 22.00.06 «Соціологія культури, науки та освіти». Харків, 2000. 20 с.
8. Келлі Л. Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на поліцейську діяльність, її інноваційність і професіоналізм. Львів : Астролябія, 2011. 176 с.
9. Кульбабка Т. Аб'юз – насильство фізичне, сексуальне, психологічне, фінансове. Як розпізнати і протидіяти?
URL: http://dc.lviv.ua/zhuttya_v_podruchzhi/lubov-v-podruchzh/4965-abyuz.html
10. Лютак О.З. Термінологічний словник з курсу «Психологія сім'ї». Івано-Франківськ, 2011. 19 с.
11. Мороз Р.А. Моделі шлюбно-сімейних відносин. Психологічна газета. 2014. № 1. 8–11с.

12. Нікошкова О.В. Англо-російський словник психології. Київ : Аби-Пресс, 2009. 664 с.
13. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
14. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
15. Психологія молоді сім'ї: монографія / М.І. Мушкевич, Р.П. Федоренко, Т.І. Дучимінська, Л.І. Магдисюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.
16. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі: навчально-наочний підручник / за заг. ред. О.М. Цільмак. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 266 с.
17. Сидорова Т.С., Вихляев А.А. Актуальные проблемы предупреждения и выявления фактов семейного насилия и проявлений абьюзивных отношений в быту и пути их решения. *Domestic Violence: мифы и реальность* : сборник материалов I Всероссийской научно-практической конференции (Казань, 30 октября 2020 г.). Казань : Издательство Казанского университета, 2020. 372 с. С. 168–172.
18. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. Київ: ТОВ «Основа-Принт», 2009. 248 с.
19. Сімейний кодекс України. Документ 2947-III, чинний, поточна редакція. Редакція від 05.10.2023, підстава - 3265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n142>
20. Сова М.О. Психологія сім'ї: Навчальний посібник / М. О. Сова, С. О. Деніжна. Київ: 2014. 212 с.
21. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї: навчальний посібник О. А. Столярчук. Кременчук 2015. 44-109с.

22. Ткалич М.Г., Богданова К.В. Психологічні особливості аб'юзу в лесбійських стосунках. *Психологія: теорія і практика*. Випуск 1 (1)' 2018. С. 120-126
23. Тюнесва Є. Види емоційного насилля в деструктивних відношеннях URL: <http://psychostep.ru/emocionalnoe-nasilie/>
24. Ушакова І. Психології сім'ї: конспект лекцій. Хпрків: НУЦЗУ, 2019. –90 с.
25. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 364 с.
26. Чабаненко Ю.С., Білошенко О.Ю. Домашнє насильство та аб'юз: правовий погляд на співвідношення понять. Юридичний науковий електронний журнал, № 1/2021. С. 246-248.
27. Що таке аб'юз? URL: <https://statusdetox.com.ua/blog/cho-take-abuse/>
28. Abuser. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/abuser>
29. GayGirls.su Насильство в лесбі-сім'ях: міфи та факти / перевод с англ. BearOlympic URL: <http://gaygirls.su/content.php?773>
30. Gilad Adam. Warning signs of emotional abuse in a relationship. URL: <http://www.vixendaily.com/love/signs-of-emotional-abuserelationship/5/>
31. Pospiszyl I. Przemoc w rodzinie. Warszawa : Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, 1998. 275 s.
32. Smullens S.K. Five Cycles of Emotional Abuse: Codification and Treatment of an Invisible Malignancy. URL: https://cdn.ymaws.com/www.naswma.org/resource/resmgr/imported/FCE_emotionalAbuse.pdf
33. Walc W. Przemoc w relacjach międzyludzkich: opinie młodzieży. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2006. 182 s.
34. Ziomba B. Domestic Violence as a Problem of Upbringing and Society. *Problems of Modern Psychology*. Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. P. 67–79.